

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**Факультет філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха**

Кафедра журналістики, реклами та зв'язків громадськістю

Навчально методичні рекомендації

ПРАКТИЧНА СТИЛІСТИКА

Вінниця – 2025

УДК 811.161.2'38:070.41(072)

3-13

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю (протокол № 2 від 10 вересня 2025 р.).

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха (протокол № 2 від 8 жовтня 2025 р.).

Рецензенти:

Костусяк Н. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та лінгводидактики Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Іваницька Н. Л. – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Завальнюк І. Я.

3-13 Практична стилістика: навчально-методичні рекомендації для здобувачів СВО бакалавра спеціальності «Журналістика». Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2025. 66 с.

Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Практична стилістика» уміщують плани практичних занять з акцентами на питаннях для обговорення (теоретичний блок), основній та додатковій літературі до теми, на практично орієнтованих завданнях (для виконання в аудиторії та в позанавчальний час), а також на творчих завданнях як формі вищого рівня реалізації набутих у процесі вивчення дисципліни компетентностях.

До кожного практичного заняття додано методичні поради, які орієнтують здобувачів у тому, на що варто звернути особливу увагу, якими є очікувані результати навчання: що потрібно знати, уміти та які акценти й застереження в розгляді конкретної теми є вагомими. Уміщено також критерії та методи оцінювання навчальних досягнень здобувачів.

Навчально-методичні рекомендації слугуватимуть допоміжним матеріалом для здобувачів у досягненні мети, реалізації завдань, набутті компетентностей й отриманні результатів навчання, окреслених змістом дисципліни «Практична стилістика», а також сприятимуть формуванню у здобувачів цілей сталого розвитку «Якісна освіта», «Гідна праця та економічне зростання».

811.161.2'38:070.41(072)

©Завальнюк І. Я.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Мета, завдання, компетентності та результати навчання	7
РОЗДІЛ 1. ВСТУП. СТИЛІСТИКА ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	9
ПЗ № 1. Тема: <i>Стилїстика як лїнгвїстична дисциплїна</i>	9
ПЗ № 2-3. Тема: <i>Функціональні стилї української мови.</i> <i>Мовностилїстичний аналіз рїзнофункціональних текстів</i>	12
ПЗ № 4. Тема: <i>Лїтературна норма як стрижневе поняття культури мови журналіста</i>	17
ПЗ № 5-6. Тема: <i>Стилїстичне використання лексичних засобів мови в українських медійних текстах. Паронїми. Синонїми. Перифрази</i>	20
ПЗ № 7. Тема: <i>Стилїстичне використання антонїмїї у мові засобів масової інформації</i>	24
ПЗ № 8. Тема: <i>Мовностилїстичні особливості лексики за походженням. Адаптація їниомовних слів у медійних текстах</i>	27
ПЗ № 9. Тема: <i>Стилїстика фразеологїчних одиниць</i>	31
РОЗДІЛ 2. ГРАМАТИЧНА СТИЛІСТИКА	36
ПЗ № 10. Тема: <i>Словотвірні засоби стилїстики</i>	36
ПЗ № 11. Тема: <i>Стилїстичні можливості їменних частин мови в медійному тексті</i>	40
ПЗ № 12. Тема: <i>Морфологїчні засоби стилїстики. Дїєслово як стилїстична категорїя</i>	46
ПЗ № 13. Тема: <i>Стилїстичні ресурси простого речення</i>	51
ПЗ № 14. Тема: <i>Стилїстичні можливості складного речення</i>	55
Методи та технологїї навчання	59
Критерїї та методи оцїнювання	61
ЛІТЕРАТУРА	65
Інформаційні ресурси в мережі «Інтернет»	66

ВСТУП

Зміст навчальної дисципліни **«Практична стилістика»** спрямований на досягнення цілей сталого розвитку 4 «Якісна освіта» та 8 «Гідна праця та економічне зростання», визначених міжнародними та національними документами стратегічного розвитку, зокрема резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1 та Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722.

У річичі ЦСР 4 «Якісна освіта» дисципліна формує у здобувачів здатність до свідомого й доречного використання мови в різних комунікативних ситуаціях. Опановуючи стилістичні норми й функціональні різновиди мови, здобувачі вищої освіти розвивають загальні та професійні компетентності, потрібні для навчання впродовж життя, професійної самореалізації та активної громадянської позиції. Зокрема, дисципліна забезпечує формування *комунікативної компетентності* (уміння добирати мовні засоби відповідно до мети, адресата й контексту, що підвищує якість усного та писемного мовлення); *критичного мислення* (здатності аналізувати тексти, оцінювати рівень їхньої мовностилістичної довершеності); *інформаційно-цифрової компетентності* (уміння створювати й редагувати тексти різних жанрів у сучасному медіа- та цифровому середовищі); *соціальної та громадянської компетентності* (здатності до комунікації, що ґрунтується на повазі, рівності та відповідальності); *навчальної автономії* (уміння вдосконалювати власне мовлення й пристосовувати набуті стилістичні навички до нових освітніх і професійних викликів). Отже, дисципліна «Практична стилістика» підвищує якість освіти через розвиток мовної культури, академічної доброчесності та прикладних комунікативних умінь, що відповідає принципам доступності, ефективності й релевантності освіти, закладеним у ЦСР 4 «Якісна освіта».

У контексті ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання» дисципліна орієнтована на формування у здобувачів вищої освіти професійної комунікативної компетентності, затребуваної на сучасному ринку праці. Зокрема, вивчення практичної стилістики *розвиває навички ефективної професійної комунікації* (публіцистичне, цифрове, ділове, наукове мовлення), що підвищує конкурентоспроможність випускників і їхню готовність до гідного працевлаштування; *формує культуру мовної відповідальності та етики праці*, потрібну для роботи в медіаіндустрії, державних установах, бізнесі, рекламних кампаніях, освіті та ін.; *сприяє підвищенню якості управлінських і ділових процесів*, адже грамотні тексти, чіткі інструкції, переконливі презентації зменшують комунікативні ризики й підвищують

продуктивність праці; *підтримує розвиток підприємницького мислення*, навчаючи створювати переконливі комерційні, рекламні та іміджеві тексти, що стимулюють економічну активність і зростання; *сприяє соціальній інклюзії та рівним можливостям*, оскільки володіння мовними та стилістичними нормами забезпечує доступ до якісної освіти, праці й професійної мобільності. Отже, дисципліна «Практична стилістика» є інструментом формування мовного капіталу особистості, який безпосередньо впливає на якість праці, професійний розвиток і сталий економічний поступ суспільства.

Кореляція з компетентностями та результатами навчання.

Зміст дисципліни узгоджується із формуванням загальних компетентностей (ЗК). Так, реалізація завдань курсу формує здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК 01), стимулює здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства (ЗК 10), а особливо – виформовує здатність спілкуватися державною мовою (ЗК 11) стилістично вправно, відповідно до контексту (писемна форма) та умов спілкування (усна форма).

Фахові компетентності (ФК) також інтегровані у програму дисципліни. Зокрема, здобувачі розвивають здатність створювати медіапродукт (ФК 03) шляхом написання стилістично вправних текстів різних журналістських жанрів та форматів; виробляють у собі здатність формувати інформаційний контент (ФК 02), орієнтований на факти та знання, представлений у нейтральному або стримано-аналітичному тоні для реалізації навчальної чи пояснювальної мети. Теми дисципліни передбачають формування здатності застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності (ФК 07), які слугують інструментом формування компетентностей. Зокрема, через інтеграцію знань, умінь і ціннісних орієнтацій практичної стилістики з філософією, естетикою, культурою мови, психолінгвістикою, дисциплінами журналістського фаху формуються загальні й фахові компетентності, передусім здатності до комплексного аналізу проблем, міжпрофесійної взаємодії та застосування знань у нестандартних ситуаціях.

Результати навчання (РН) безпосередньо відображають цілі сталого розвитку у практичному вимірі. Здобувачі навчаються пояснювати свої виробничі дії та операції на основі отриманих знань й оцінювати діяльність колег з погляду зберігання та примноження суспільних і культурних цінностей та досягнень (РН 01, РН 10), вчать вільно спілкуватися з професійних питань, охоплюючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською

мовою (РН 11), генерувати інформаційний контент за певною темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації (РН 14).

Важливими є результати, пов'язані з умінням створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення (РН 15), а також застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності, у різних видах медіа (РН 19), з тим щоб конструювати цілісні, змістовно глибокі та соціально значущі медіапродукти, адаптовані до різних аудиторій і комунікаційних платформ.

Зміст дисципліни безпосередньо сприяє реалізації зазначених напрямів. Теми, присвячені аналізу стилістичного потенціалу лексичних, фразеологічних, словотворчих, морфологічних, синтаксичних засобів, вияву закономірності функціонування мови у різних сферах спілкування, стилях мови, оволодінню мовними і стилістичними нормами літературного мовлення, сприяють прищепленню чуття естетики мовлення, формуванню професійних журналістських умінь працювати над власним словом та стилем викладу, адаптувати мовлення до різних форматів і аудиторій, поєднувати точність, етичність і виразність у конкурентному інформаційному просторі, де якість тексту слугує маркером професійної зрілості журналіста.

Отже, дисципліна «Практична стилістика» є вагомим інструментом у досягненні ЦСР 4 «Якісна освіта» і ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання», адже поєднує розвиток комунікативної компетентності, критичного мислення, інформаційно-цифрової компетентності та навичок володіння мовними й стилістичними нормами, уможливлюючи доступ до подальшої якісної освіти та праці у сучасній медійній сфері, яка швидко трансформується відповідно до вимог цифрової доби.

МЕТА, ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

1.1. *Метою* навчальної дисципліни «Практична стилістика» є набуття знань про стилістичні параметри сучасної української літературної мови й вироблення умінь та навичок застосування їх на практиці при підготовці журналістських матеріалів різних жанрів, під час проведення радіо- та телепередач. Навчальна дисципліна забезпечує формування компетентностей, спрямованих на досягнення глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722. Зокрема, ЦСР 4 «Якісна освіта» – розвиток комунікативної компетенції, критичного мислення, інформаційно-цифрової, соціальної та громадянської компетентностей, навчальної автономії; ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання» – формування у здобувачів професійної комунікативної компетентності, затребуваної на сучасному ринку праці, що уможливить їхню конкурентоздатність на ринку незалежних медіа в умовах цифрової динаміки.

1.2. *Завдання:*

- показати стилістичну систему української мови в її довершеній, поліфункційній формі;
- окреслити теоретичні засади курсу, основні поняття і категорії лінгвостилістики;
- визначити основні принципи і критерії класифікації та внутрішньожанрової диференціації функціональних стилів української літературної мови;
- сприяти оволодінню мовними і стилістичними нормами літературного мовлення;
- розкрити природу слова як основної мовної одиниці, показати його зовнішню та внутрішню структуру, ознайомити зі стилістичною багатогранністю слова;
- з'ясувати особливості стилістичної диференціації лексики української мови;
- детально аналізувати стилістичний потенціал лексичних, фразеологічних, словотворчих, морфологічних, синтаксичних засобів;
- виявити закономірності функціонування мови у різних сферах спілкування;
- прищепити чуття естетики мовлення, формувати вміння працювати над своїм словом і стежити за мовленням інших.

1.3. *Компетентності (за освітньо-професійною програмою)*

1.3.1. *Загальні компетентності*

ЗК 01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК 11. Здатність спілкуватися державною мовою.

1.3.2. *Фахові компетентності*

ФК 02. Здатність формувати інформаційний контент.

ФК 03. Здатність створювати медіапродукт.

ФК 07. Здатність застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності

1.4. *Результати навчання*

РН 01. Пояснювати свої виробничі дії та операції на основі отриманих знань.

РН 10. Оцінювати діяльність колег з точки зору зберігання та примноження суспільних і культурних цінностей і досягнень.

РН 11. Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою.

РН 14. Генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.

РН 15. Створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення.

РН 19. Застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності, у різних видах медіа.

РОЗДІЛ 1. ВСТУП. СТИЛІСТИКА ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1 (2 год)

Тема: *Стилїстика як лїнгвістична дисциплїна*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Основні поняття стилїстики.
2. Методи стилїстики.
3. Стилїстика і її підрозділи.
4. Стилїстично марковані і немарковані мовні одиниці.
5. Норми мови. Стилїстична норма.

Ключові слова: *стиль, підстиль, варіант стилю, стилїстична норма, стилїстичне значення (конотація), експресія, стилїстема, стилїстичні засоби, стилїстичний прийом, стилі експресивні, функціональні та індивідуальні художній стиль, публіцистичний стиль, науковий стиль, офіційно-діловий стиль, конфесійний стиль, епістолярний стиль, розмовно-побутовий стиль, метод стилїстичного експерименту, метод зіставлення, метод семантико-стилїстичного аналізу.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, **варто звернути увагу** на такі аспекти:

- чітке розмежування понять «стиль», «функціональний стиль», «стилїстичне значення»;
- витлумачення експресивності, емоційності, оцінності як стилїстичних категорій;
- практичне застосування методів у текстах, обґрунтування їх доцільності;
- відмінності між загальною, функціональною та практичною стилїстикою;
- роль стилїстики тексту в сучасному українському мовознавстві;
- критерії стилїстичної маркованості, її залежність від контексту.
- співвідношення мовної та стилїстичної норм;
- доречність використання мовних засобів.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- основні терміни та їхні наукові визначення;
- назви методів і їх призначення;
- типи мовних норм.

Важливо вміти:

- розрізняти приклади нейтральної, книжної, розмовної лексики;
- визначати стилістичну роль експресивних засобів;
- працювати з текстами різних функціональних стилів;
- пояснювати, чому мовний засіб є доречним або недоречним.

Акценти й застереження: не плутати стиль мови зі стилем окремого тексту чи автора; метод у стилістиці завжди пов'язаний із аналізом тексту, а не окремого слова поза контекстом; функціональна стилістика є центральною для аналізу мовлення; стилістична помилка – це насамперед порушення доречності, а не граматики; не потрібно заучувати терміни ізольовано, треба пов'язувати їх із мовленнєвою практикою.

Література

Основна

1. Дудик П. С. Стилістика української мови: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
2. Кравець Л., Барань Є. Стилістика української мови: навчально-методичний посібник. Берегове-Ужгород: ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ – ТОВ «РІК-У», 2022. 150 с.
3. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підруч. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
4. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: підруч. для студентів гуманіт. спец, вищих заклад, освіти. 3-тє вид., перероб і доповн. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2000. 248 с.
5. Стилістика мовних одиниць: лексична стилістика, стилістична фразеологія: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів ЗВО / укл. І. Коломієць. Умань: Візаві, 2021. 108 с.
6. Стилістика української мови. Короткий словник термінів / укл. В. Грещук. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 82 с.
7. Стилістика української мови: навчально-методичний посібник / Упоряд.: А. С. Попович, Л. М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.
8. Сучасний художній дискурс: мовностилістичний вимір: колективна монографія / За заг. ред. проф. Ж. Колоїз. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С. В., 2024. 406 с.

Додаткова

9. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Видання друге, істотно доповнене. Київ: КММ, 2019. 208 с.
10. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2000. 752 с.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Прочитайте текст. Розмежуйте стилістично марковані і немарковані мовні одиниці певного стилю. Доберіть до слова «стереотип» синоніми. Замініть його для досягнення різноманітності мовлення.

Стереотип – це сумарне враження про групу людей, за яким індивіду здається, що всім членам цієї групи притаманні спільні риси чи спільна риса. Інакше кажучи, це одна з пізнавальних схем, завдяки якій ми орієнтуємося у довкіллі.

За забарвленням стереотипи бувають негативними (усі вчені – ненормальні) або позитивними (наш факультет готує найкращих фахівців); деякі ґрунтуються на нейтральному враженні про різні категорії людей: студент-художник і студент-фізик, ділова жінка та чоловік із сережкою.

Факт наявності стереотипів у людини не є поганим чи добрим. Стереотип – це спосіб організації досвіду, пошуку сенсу у відмінностях між індивідами та групами і передбачення того, як різні люди поводитимуться. Якщо людина не має жодного стереотипу, то це може означати або її неупередженість і широкі погляди, або невміння орієнтуватися. Адже, опинившись у новій компанії, ви прогнозуєте, хто, з найбільшою вірогідністю, виявиться ближчим до вас, хто поділятиме ваші погляди та інтереси, тобто ви керуєтеся стереотипами. Або якщо ви намагаєтесь триматися подалі від імовірно небезпечних людей, ви також дієте за стереотипом.

Корисність стереотипів полягає в тому, що вони допомагають нам систематизувати уявлення про світ. Водночас вони ведуть до серйозних перекручень реальності (Із навчального посібника).

2. Запишіть назви підрозділів стилістики. Схарактеризуйте їх.

3. Знайдіть випадки недоречного вживання слів та виразів у поданих реченнях.

1. Є пропозиція припинити дебати, бо нас лімітує час. 2. Відходи транспортуються спеціальним агрегатом до місця ліквідації їх. 3. Ця справа мене влаштовувала. 4. Розпорядження обов'язкове для міськклікарні, санепідемстанції, молзаводу та контори облтрансу. 5. Слабо ведуться роботи. 6. Вважаємо за можливе просити виконати наказ Міністерства освіти. 7. Необхідно знайти вихід з цього положення. 8. Становище хворого ставало дедалі гіршим. 9. Слід додержуватися тиші. 10. Зарахувати Баранівську С. на посаду лаборантки. 11. Рухи поїздів відбуваються поза графіком. 12. Допомога заводу у проведенні ревізії. 13. Самий вищий урожай цукрових буряків зібрано цього року. 14. Пропоную вас притягти до відповідальності.

4. Назвіть типи мовних норм. До кожної з них запишіть приклади (у вигляді таблиці).

5. Виправте стилістичні помилки. Якими чинниками вони викликані?

У сім годин, у двох словах, відношення до людей, в кінці кінців, лишити слова, в певній мірі, приймати мірі, дві неділі (*проміжок часу у 7 діб*), два роки назад, направлені на, обоснована пропозиція, корінний зуб, у своє задоволення,

поговорити по душах, попередити пожежу, потерпіти невдачу, у цікавому стані (положенні), кидатися в вічі, лід рушився.

6. Доберіть до поданих іншомовних слів українські відповідники, утворивши синонімічні пари. Запишіть утворені синонімічні пари, 4–5 слів уведіть у речення.

Біографія, бібліофіл, атеїст, евфонія, пентагон, еритроцити, гігант, грамотний, монах, асиміляція, квалітативний, квантитативний.

7. Відредагуйте речення, усунувши невиправдані повтори (тавтологію) та вживання зайвих слів (плеоназм).

Квіти вражали барвистістю веселкових барв. У складі складного речення учні неправильно розставили розділові знаки. Нам усім потрібно краще працювати, щоб покращити наше життя. У читальному залі нашої бібліотеки читач завжди може прочитати цікавий матеріал. На вулиці яскраво зазеленіла зелень. У шкільні роки відвідувала шкільний гурток крою та шиття. Потрібно внести внесок у літературу.

8. Які слова у поданих нижче реченнях сприймаються як стилістично чужорідні для них елементи? Чому?

Коли син вирушав із дому в далеку дорогу, мати дарувала йому рушник для збереження від лиха. Кажуть, що ситуація в парламенті віддзеркалює ситуацію в суспільстві. Полонений палким почуттям, попрямував погуляти пополудні побіля потічки. Одруження з сивих віків було важливою, урочистою і хвилюючою подією в людському житті. Відомо, що мова кожного народу сягає своїм корінням древності. Коли ж народ сам стає на позицію зречення рідної мови, – він стає на шлях самоліквідації.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 2–3 (4 год)

Тема: Функціональні стилі української мови.

Мовностилістичний аналіз різнофункціональних текстів

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Публіцистичний стиль: а) загальні ознаки; б) основні мовні засоби; в) підстилі.

2. Офіційно-діловий стиль: а) типові ознаки; б) основні мовні засоби; в) підстилі, система документації.

3. Науковий стиль: а) загальні ознаки; б) основні мовні засоби; в) підстилі, жанри.

4. Художній стиль: а) типові ознаки; б) основні мовні засоби; в) підстилі, жанри.

5. Розмовно-побутовий стиль: а) загальні ознаки; б) основні мовні засоби.

Ключові слова: *стиль, варіант стилю, підстиль, ознаки стилю, жанр, мовні засоби, стилістична й стильова норми, стилістичне значення, публіцистичний стиль, офіційно-діловий стиль, науковий стиль, художній стиль, розмовно-побутовий стиль.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Вивчення функціональних стилів української мови спрямоване на формування в здобувачів освіти стилістичної компетентності, уміння добирати мовні засоби відповідно до мети, умов і сфери спілкування, а також навичок аналізу та створення текстів різних стилів.

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, **варто звернути увагу** на такі аспекти:

- урахування комунікативної мети: мета мовлення (інформування, вплив, регламентація, наукове пояснення, побутове спілкування); адресат та сфера використання мовлення; умови комунікації (офіційні / неофіційні, усні / писемні);

- системний розгляд таких параметрів: ступінь нормативності й стандартизованості; емоційно-експресивне забарвлення; логічність, точність чи образність викладу;

- аналіз мовних засобів на різних рівнях (мовні засоби доцільно розглядати у функціональному зв'язку зі стильовими завданнями тексту!):

- *лексичному* (термінологічна, книжна, публіцистична, розмовна тощо лексика);

- *морфологічному* (частиномовні домінанти, граматичні форми);

- *синтаксичному* (типи речень, складність конструкцій, порядок слів);

- *стилістичному* (тропи, фігури мови, стандартизовані формули, мовні кліше);

- урахування сучасних мовних процесів: динаміка функціональних стилів у сучасній українській мові; міжстильова взаємодія (особливо в медіатекстах); вплив цифрового середовища на мовленнєву практику.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- специфіку кожного функціонального стилю;

- жанрові різновиди та підстилі функціональних стилів;

- мовні засоби оформлення кожного із стилів.

Важливо вміти:

- характеризувати загальні ознаки та віднаходити в текстах мовні засоби, властиві певному функціональному стилеві;

- визначати підстилі й жанри різностильових текстів;

- установлювати залежність між жанром і мовним оформленням;

- редагувати тексти з урахуванням стильових норм.

Акценти й застереження: доцільно поєднувати теоретичний матеріал із практикою, зокрема аналізувати автентичні різностильові тексти; виконувати вправи на стилістичне редагування; створювати власні висловлення; конструювати тексти однієї тематики мовними засобами різних стилів.

Література

Основна

1. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Стилістика засобів масової інформації: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 110 с.
2. Дудик П. С. Стилістика української мови: навч. посіб. для студентів вищих навч. заклад. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
3. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
4. Кравець Л., Барань Є. Стилістика української мови: навчально-методичний посібник / За ред. О. Кордонця. Берегове-Ужгород: ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ – ТОВ «РІК-У», 2022. 150 с.
5. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Мацько Стилістика української мови: підруч. для студ. філол. спец, вищих навч. заклад. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
6. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: підруч. для студентів гуманіт. спец, вищих заклад, освіти. 3-тє вид., перероб і доповн. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2000. 248 с.
7. Стилістика мовних одиниць: лексична стилістика, стилістична фразеологія: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів ЗВО / укл. І. Коломієць. Умань: Візаві, 2021. 108 с.
8. Стилістика української мови: навчально-методичний посібник / Упоряд.: А. С. Попович, Л. М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

Додаткова

9. Волинець Г. М. Практична стилістика. Запоріжжя, 2015. 82 с.
10. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2000. 752 с.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Зробіть стилістичний аналіз текстів за будь-якою з поданих схем.

Схема аналізу № 1:

1. Визначте тему, ідею уривку.
2. Яка його сфера використання?
3. Визначте завдання висловлення.
4. Дайте лінгвістичний коментар (словникове пояснення незрозумілих, маловживаних, застарілих, спеціальних слів і висловів, граматичних явищ та ін.

5. Схарактеризуйте лексику з погляду сфер уживання (загальноживана, спеціальна), активна / пасивна.
6. Визначте ролі цих лексичних засобів у тексті.
7. Схарактеризуйте стилістичні функції та прийоми введення у текст синонімів, антонімів, омонімів, паронімів; особливості функціонування багатозначних слів.
8. Схарактеризуйте функції граматичних засобів у поданому уривку.

Схема повного лінгвостилістичного аналізу (за Г. Конторчук) № 2:

1. Виразне читання тексту. Стиль.
2. Автор як мовна особистість. Час і місце написання твору.
3. Визначення жанрово-стильової належності й експресивного колориту тексту.
4. Тема (підтема), основна думка твору.
5. Функціональний тип мовлення. Ритмолад тексту.
6. Монолог, діалог, полілог. Інтертекстуальність.
7. Образ автора. Мовні засоби творення образу автора.
8. Образна система тексту. Домінанти і ключові слова.
9. Засоби зв'язку речень у тексті (послідовний, паралельний, радіальний);
10. Аналіз мовних засобів (фонетико-орфоепічних, графічних, лексичних, морфемно-словотвірних, морфологічних, синтаксичних), що мають ідейно-естетичне навантаження, є основою тропів і стилістичних фігур.
11. Роль мовних одиниць у передачі головної думки, творенні образної системи.

Уривок тексту № 1

Йдеш недільним полуднем вверх широкою, порослою подорожниками й споришем, стежною, зліва й справа жито хвилює, вибиває ніжний колос, пахне іноді квітом, іноді говорить до тебе співом великим. Далі вище починається ліс. Спочатку там, то там сосна-самітко стоїть і, здається, дивується, що гак далеко наперед вибігла і така округла, ніби пані в пишній робі, що вибралась на танець. Під соснами трава тверда, всипана минулорічними, розчепіреними шишками. То там, то там ростуть жовтаві маслюки з липкими голівками, іноді біля старого пня купка сунічника з зеленими ще ягідками, де-не-де піднімається самітне стебло лісових дзвіночків, десь на більшій полянці густо й щиро, мов розтанцьовані дівчата, біліють ромашки.

У старих, погнилих пнях люблять бувати сірі, блискучі, нешкідливі вужики - вбогі, покарані Богом сотворіння, що лежать десь на гарячій стежині спіральною, або мінливо просмикуються поміж густим сунічником, тікаючи від неприємного зору отого високого, двоногого сотворіння, що не лише самоприречені.

А далі, вище починається мішаний ліс, – густішає і густішає – і дуби, і липи, і явори, і ясени, і берези. Чорний ліс, похмурий ліс. Скільки тут тіні і свіжості – сонце не сонце, спека не спека, А як пройде злива, все тут пахне водою, ніби губка насичена, і густі тумани підносяться і звиваються звоями над коронами дерев. А скільки під ногами гриба всілякого, топчешся по слизьких, старих бабках з м'якими капелюхами, по білих, твердих хрящах-гірчаках, по рожевих і синіх сирійжках, по червоних білокраплистих мухоморах. (У. Самчук)

Уривок тексту № 2

Людське життя безцінне. Для кожного воно унікальне, неповторне, і, на жаль, скінченне. Це – неоціненний дар, який людина отримує від народження. Проте, як вона зуміє розпорядитися цим подарунком – залежить вже лише від неї.

Життя можна витратити на різні задоволення, на те, щоб отримати якомога більше приємних вражень і насолод. Але від цього можуть залишитися тільки спогади, які є малою розрадою у старості. Саме тому, що наш життєвий шлях вже сам по собі має величезну цінність, не варто розтрачувати його на щось неважливе, в тому числі й на самі лише втіхи. Ми завжди повинні дорожити своїм життям, берегти його і використовувати кожен день найбільш продуктивно. (З інтернету)

Уривок тексту № 3

Динаміка змін на ринку періодичних видань і, передусім, наукових, настільки активна, що кожний паперовий журнал сприймаєш як щось надзвичайно цінне, що вже відходить... в інтернет. Утім, ще маємо насолоду читати майже сотню наукових і науково-популярних часописів, які видає НАН України. Серед них ті, що вже мають давню історію, традиції, свій стиль, свою тональність, свого читача, як, наприклад, «Вісник Національної академії наук України» від 1928 року. Є журнали середнього віку, є зовсім молоді, вони також вирізняються своєю науковою поставою, вони і жанрово, і стилістично динамічніші. Проте всі вони є вагомим інструментом наукової комунікації.

Наукові часописи виконують чимало важливих функцій: підсумовують результати теоретичних або експериментальних досліджень учених; стимулюють дослідження тієї чи тієї проблематики; закріплюють результати наукового пізнання; передають знання наступним поколінням. У контексті останньої функції наукова періодика формує науковий стиль, його естетику і поетику, а отже, духовну ауру конкретної науки, образ науковця, його мовну особистість, врешті – відображає розвиток наукової мови конкретного часу, «інтелектуальний образ доби». (М. Прихода)

2. Доберіть різноманітні за жанрами 2 тексти офіційно-ділового стилю і зробіть їх загальний стилістичний аналіз за однією з поданих вище схем (кожен текст (обсягом 0,5 стор. і менше) й аналіз підготуйте на окремих аркушах формату А 4).

3. Доберіть різноманітні за жанрами 2 тексти публіцистичного стилю і зробіть їх загальний стилістичний аналіз за однією з поданих вище схем (кожен текст і аналіз підготуйте на окремих аркушах формату А 4).

4. Доберіть різноманітні за жанрами 2 тексти наукового стилю і зробіть їх загальний стилістичний аналіз за однією з поданих вище схем (кожен текст і аналіз підготуйте на окремих аркушах формату А 4).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4 (2 год)

Тема: Літературна норма

як стрижневе поняття культури мови журналіста

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Культура мови — важливий показник загальної культури людини. Культура мови і культура мовлення сучасного українського журналіста.
2. Суспільний характер норми. Ознаки літературної норми.
3. Типологія мовних норм.
4. Орфоепічні й акцентні норми в мовленні здобувачів журналістського фаху.

Ключові слова: *культура мови, культура мовлення, норма, літературна норма, мовна норма, типи норм, варіативність норм, орфоепічна норма, акцентна норма, стилістична норма, кодифікація, журналістське мовлення, мовна традиція, мовна практика, мовна відповідальність журналіста, публічне мовлення, медіатекст, мовні помилки, мовний етикет, професійний стандарт.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, **варто звернути увагу** на такі аспекти:

- розмежування понять «культура мови» (як система норм) і «культура мовлення» (як практична реалізація норм);
- співвідношення понять «система мови» — «норма мови» — «літературна норма»;
- ознаки літературної норми: нормативність, загальнообов'язковість, усталеність, стабільність, варіантність, стилістична доцільність;
- соціальна зумовленість мовної норми, її зв'язок із мовною традицією та сучасною практикою;
- роль мовної культури у формуванні довіри до медіа, іміджу журналіста, впливу на масову аудиторію;
- професійна відповідальність журналіста як носія публічного мовлення.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- різномірні мовні норми: орфоепічні, акцентуаційні, лексичні, граматичні, орфографічні, пунктуаційні, стилістичні;
- екстра- й інтралінгвістичні чинники впливають на формування літературної норми;
- найпоширеніші помилки (наголос, редукція голосних, вимова приголосних та ін.), щоб уникати їх.

Важливо вміти:

- аргументовано пояснювати, чому певний мовний факт є нормативним або ненормативним;
- виробляти орфоепічну й акцентуаційну грамотність – обов’язкові складові усного мовлення журналіста;
- усвідомлювати вплив усної мовної помилки на якість і сприйняття медіатексту;
- аналізувати приклади сучасних медіатекстів із погляду нормативності та мовної доречності.

Акценти й застереження: здобувачам освіти важливо сформувати мовну саморефлексію та потребу в мовному самовдосконаленні; рекомендований систематичний контроль орфоепічних і акцентних знань та вмінь; формувати навички користування орфоепічними (орфографічними) словниками та довідниками.

Варто виконувати якомога більше вправ на виявлення й виправлення типових помилок (читання вголос, аудіозапис власного мовлення, аналіз мовлення професійних дикторів і журналістів тощо).

Література

Основна

1. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Стилїстика засобів масової інформації: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 110 с.
2. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Культура мовлення : навчальний посібник. Миколаїв : НУК, 2023. 228 с.
3. Зубков М. Норми й культура української мови. Київ: Школа, 2022. 544 с.
4. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посіб. 4-те вид. зі змінами. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 440 с.
5. Прокопчук Л. В. Культура мови. Модульний курс: навч. посіб. Вінниця, 2012. 258 с.
6. Теорія і практика культури мови : курс лекцій / укладачі : Голубовська І. В., Підгурська В. Ю., Гаращук К. В. Житомир, 2024. 70 с.
7. Толочко С. В., Хомич В. І. Основи культури мовлення й академічної риторики : підручник. Київ: Компрінт, 2025. 332 с.

Додаткова

8. Бабич Н. Д. Практична стилїстика й культура української мови : навчальний посібник. Львів: Світ, 2003.
9. Зайцева О. М. Варіантність норми як відображення сучасного стану мови у сфері телевізійної інформації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Т. 30 (69). № 4. Ч. 1. С. 10–16.
10. Лучик А. А. Динаміка мовної норми і проблеми кодифікації. *МАГІСТЕРІУМ. Мовознавчі студії*. 2016. Вип. 62. С. 51–55.

11. Микитюк О. Р. Культура мовлення: особливості, завдання, цікавинки. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. 236 с.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Відредагуйте подані речення. З'ясуйте, на якому рівні порушено мовну норму.

Студенти прийняли активну участь у міроприємствах, присвячених Міжнародному Дню Грамотності. Викладач запропонував студентам перевернути сторінку. Ми вирішили зустрітись у сім годин вечора. Держава повинна забезпечити безпеку своїм громадянам. Слідуюча зупинка – вулиця В. Винниченко. Екскурсія до Кам'янець-Подільського припала до душі всім. Підвівши підсумки, з'явилося відчуття задоволення. В аудиторії сиділо біля 20 чоловік. Це зауваження не торкається всіх пропускаючих заняття по хворобі. Міський бюджет складає 44 мільйона. Студенти щиро люблять і вірять своєму наставникові. Із-за хвороби Андрій не поїхав до Умані. У семидесяти делегатів не було командировочного посвідчення. За даний період часу відбулися позитивні зрушення в області освіти. Так як у нас з Іриною співпадають інтереси, ми обоє підписали журнал «Журналістикознавство».

2. Наведіть приклади імперативних (обов'язкових) і диспозитивних (які допускають варіанти) норм.

3. Визначте, які відхилення від орфоепічних норм трапляються при вимові поданих слів.

Кладка, книжка, футбол, дзига, кукурудза, дзвоник, сиджу, правдивий, одинадцять, аякже, коротший, розчесати, кожух, в діжці, український.

4. Перепишіть речення, добираючи з дужок потрібні букви. Поясніть свій вибір.

(І, й) приходять світанки, щоденних турбот адвокати, (і, й) несуть під пахвою тисячі різних справ (Л. Костенко); Сад – то спів веселих птахів (і, й сумних вітрів) (Л. Дмитренко); (В, у)перше (з, із) казкою, (з, із) легендою там зустріти(сь, -ся) мені довело(сь, -ся) (В. Швець); Ми зустрілись (в, у) полі широкім, де гула моторами весна (М. Гірник); Не хвали мене (у, в) вічі, не гудь поза очі (Нар. тв.); Життя (і, й) смерть. (І, й) вічний бій між ними, вічний біль (Л. Талалай); Це ж бо щастя – (у, в) святковий будень (у, в) теплу землю сіяти зерно! (В. Колодій); О пісня (в, у)країнська! Дзвінка, невмируща, ти мука (і, й) радість, ти гнів (і, й) любов (Р. Братунь); Добру науку приймай (хоч, хоча) і від простого чуєш, злої (ж, же) на ум не бери, хоч (би, б) й святий говорив (І. Франко).

5. Поставте наголоси в словах. Правильність перевірте за словником.

Абичий, беремо, веретено, вершковий, виробіток, вітчим, ненависть, відомість, білизна, бесіда, високо, в'язкий, граблі, дочка, загадка, далеко, кропива, курятина, ласкавий, низина, новий, осока, олень, подруга, постояти, перелаз, тепло, судно, тигровий, циган, щипці, черпати, товпитися, товстий, коромисло, перепис,

черговий, одинадцять, завдання, каталог, некролог, кілометр, термометр, мережа, русло, царица, отаман, предмет, феномен, яловичина.

6. Випишіть до власного словника 5 крилатих висловів про культуру мови.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

7. Розкрийте тему «Мовне обличчя мого села (міста)» в руслі *інформаційних жанрів*: або як *зімку* (із фіксацією мовних особливостей населеного пункту); чи як *репортаж* (здійснить «прогулянку» містом/селом, уловить живі діалоги, інтонації, настрої); або як *інтерв'ю* (у вигляді розмови з мешканцями різних професій, віку чи статусу про мову).

8. Розкрийте тему «Мовний портрет сучасного здобувача журналістського фаху» в річищі *художньо-публіцистичних жанрів*: або як *портретний нарис* (образ майбутнього журналіста через мову); чи як *есе* (мова/мовлення покоління, яке формує нові медіа); або як колонку/авторську думку (суб'єктивізм у констатації мовних змін, погляд автора).

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 5-6 (4 год)

Тема: Стилістичне використання лексичних засобів мови в українських медійних текстах. Пароніми. Синоніми. Перифрази

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Типи лексичних значень слів в українській мові. Однозначні та багатозначні слова. Стилістичні можливості полісемії в публіцистичному контексті (власні приклади з медіа).

2. Пряме та переносне значення слів. Типи переносних уживань слів (метафора, метонімія, синекдоха), застосування їх у медійних текстах.

3. Пароніми: види, стилістична роль. Парономазія як стилістичний прийом у масмедіа. Перифрази в мові масмедіа.

4. Синоніми, їх основні типи: ідеографічні (семантичні), семантико-стилістичні, контекстуальні, абсолютні. Евфемізми. Стилістична роль синонімів.

Ключові слова: лексичне значення, однозначність, багатозначність, полісемія, семантична структура слова, пряме значення, переносне значення, метафора, метонімія, синекдоха, пароніми, парономазія, мовна гра, перифраз, синонімія, ідеографічні синоніми, стилістичні синоніми, контекстуальні синоніми, евфемізм, образність, експресивність, оцінність, медійний текст.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, **варто звернути увагу** на такі аспекти:

- розмежування лексичного і граматичного значень слова;

- відмінність між однозначністю і багатозначністю, багатозначним словом та омонімом;

- важливість паронимазії, яка є влучним стилістичним прийомом у медійних текстах: свідомою грою співзвучними словами; засобом іронії, сатири, заголовкової привабливості;

- вторинність образної номінації у структурі перифразів;

- особлива роль синонімії як засобу образності, оцінності, експресивності й урізноманітнення викладу.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- класифікацію лексичних значень (основне / похідне; пряме / переносне; вільне / фразеологічно зв'язане; номінативне / експресивно-оцінне);

- функційну значущість слів, уживаних у переносних значеннях, що образно збагачують виклад; слів-паронімів, які створюють ігрові ефекти; слів-перифразів, що експресивізують контекст, оцінюють його, сприяють уникненню повторів; синонімічних слів, які урізноманітнюють медійний текст, додають йому експресії та образності; слів-евфемізмів, що пом'якшують виклад, сприяють іронії та гумористичним ефектам;

- класифікацію синонімів: ідеографічні (семантичні): *говорити* – *мовити* – *висловлюватися*; семантико-стилістичні: *померти* – *відійти* – *сконати*; контекстуальні: *зал* – *майданчик* – *простір* (у межах тексту); абсолютні (*лінгвістика* – *мовознавство*; *експорт* – *вивіз*).

Важливо вміти:

- розмежовувати пряме і переносне значення слова, беручи до уваги те, що переносні значення формуються на основі подібності (метафора), суміжності (метонімія), кількісного співвідношення (синекдоха);

- структурувати заголовки медіатекстів, де полісемія як джерело стилістичної гри активізує увагу, створює іронію, посилює оцінність;

- аналізувати реальні медіатексти й заголовки;

- здійснювати стилістичний коментар, зіставляючи нейтральні та експресивні варіанти мовлення.

Акценти й застереження: у журналістиці переносні значення формують образ події, впливають на інтерпретацію фактів; паронімічні помилки у медіа є дуже небезпечними, бо спотворюють зміст; синоніми в журналістських текстах дають змогу уникнути тавтології, формують тональність викладу, впливають на емоційне сприйняття подій.

Література

Основна

1. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посіб. для студентів вищих навч. заклад. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
2. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Мацько Стилїстика української мови: підруч. для студ. філол. спец, вищих навч. заклад. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
3. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посібник. 4-те вид., зі змінами. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 440 с.
4. Станіславова Л. Л. Стилїстика художнього тексту: навч. посібник для студ. вищих навчальних закладів. Хмельницький, ХмЦНП, 2013. 350 с.

Додаткова

5. Цимбал Н. Синонімія у термінології. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1749/1/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F%D1%83%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf>
6. Кантемір С. О. Полісемія vs омонімія: труднощі розмежування. *Наукові записки. Серія "Філологічна"*. 2012. Вип. 24. С. 104–107.
7. Ментинська І. Б. Явище полісемії у системі українських комп'ютерних термінів. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 18. С. 51–56.
8. Панченко Т. Розширення семантики слова *війна* в публіцистичних текстах початку ХХІ століття. *Культура слова*. 2017. № 87. С. 218–228.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. «Полісемічний заголовок». З-поміж багатозначних слів *поле, тїнь, хвиля, фронт, точка, центр, курс* оберїть 2-3 лексеми. Створїть їз ними по два заголовки: один – їз прямим, а другий – їз переносним значенням. Помїркуйте, який заголовок емоційніший? Який доречніший для використання в публіцистичному стилї?

2. Їз рекламних текстїв та мови ЗМІ випишіть 5 речень їз синонімами рїзних типїв та 5 речень з евфемїзмами чи перифразами. Проаналїзуйте влучнїсть та доречнїсть їх уживання, визначте стилїстичнї функції.

3. Проаналїзуйте приклади щодо правильностї слововживання. Свою думку обґрунтуйте.

1. На випускному вечорї директор школи проголосила заповїт випускникам. 2. Зайдеш до кабїнету, лїкар очей від паперїв не одїрве – пише, реєструє. З якою б хворобою не прийшли – діагноз один: «ГРЗ» (гостре реєстраційне захворювання). 3. Семїнар пройшов на достоту високому рївнї. 4. Мїліція вже все ошукала на мїсці злочину. 5. Бальзам «Лада» – найкраща запорука для здоров'я. 6. Цей концерт завдав радостї усїм присутнім. 7. Основний акцент ми придїлятимемо пїдвищенню надїйностї побутової технїки. 8. Він захоплювався зовсїм незвичайним хобї – колекціонуванням олівцїв. 9. Ансамбль справив сенсацію ї на музикантїв, ї на глядачїв.

4. Визначте за допомогою словника значення слїв. Складїть з ними речення.

І. Гречний, карколомний, картатий, кропіткий, марудний, маститий, нагальний, наріжний, недолугий, нищий, пересічний, просторікуватий, рекомендований (лист), слухний, чільний.

ІІ. Достеменно, нагло; відтак, натомість, позаяк, поспіль.

5. Як правильно сказати? Утворіть пари словосполучень.

Комісія *авторитарна* чи *авторитетна*? Внески *акціонерні* чи *акціонерські*? Операції *банкові* чи *банківські*? Передача землі *безплатна* чи *безоплатна*? Відношення між людьми чи *відносини* між людьми? Право *виборне* чи *виборче*? *Виголошувати* чи *проголошувати* промову? *Виключати* чи *вимикати* двигун? *Відзначати* чи *зазначати* у промові? Думка *громадська* чи *громадянська*? *Декваліфікація* чи *дискваліфікація* інженера? Дільниця *виборна* чи *виборча*? *Здатна* чи *здібна* до навчання? *Показник* чи *показчик* успіхів? День *відкритих* чи *відчинених* дверей?

6. «Паронімія пастка». Проаналізуйте газетні заголовки: 1. *Ефектна реформа потребує часу.* 2. *Адресний підхід до кожного виборця.* 3. *Політик продемонстрував дипломатичність кроків.* Поясніть відмінність між паронімами. Утворіть самостійно чи доберіть із медійних текстів 4-5 заголовків із паронимазією (свідомою грою слів).

7. Визначте сфери функціонування поданих синонімів.

Дескриптивний – описовий, усюди – скрізь, бібліотека – книгозбірня, горизонт – обрій, гарний – файний, синець – фінгал, відсоток – процент, імунітет – несприйнятливість; зустріч – стріча, побачення – рандеву – спіткання – зобачення; автомобіль – автомашина – машина – авто – чортопхайка; де-юре – формально – на папері – юридично.

8. Доберіть до іншомовних слів власне українські відповідники. Визначте сферу функціонування синонімів.

Дикція, демонструвати, кореспонденція, репрезентувати, компенсувати, потенціал, акумулювати, дефект, експертиза, ранг, ревізія, санкція, субсидія, конкуренція, конфіденційний, конфронтація.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

9. Подані слова групуєте у синонімічні ряди. Визначте стрижневе слово (домінанту) у кожному ряді. Яка стилістична роль таких домінантних слів? Утворіть з одним синонічним рядом невеликий текст на вільну тему. Якого функціонального стилю поданий текст?

Говорити, йти, думати, багатий, туга, сміливість, бідний, добре, правда, сміятися, жаль, розмовляти, радість, мізкувати, заможний, відвага, ректи, гарно, сяйво, істина, балакати, реготати, гук, ходити, міркувати, бесідувати, рухатися, незаможний, торочити, світло, печаль, лемент, базікати, злиденний, мислити, плестися, хоробрість, чимчикувати, нужденний, блиск, висловлювати, чвалати, дибати, лепетати, метикувати, нудьга, славно, грошовитий, гаразд, вештатися.

10. «Інтерпретація метафори». Із регіональних газет доберіть 5-6 метафоричних речень, паспортизуйте їх. Прокоментуйте, яке реальне явище приховане за метафорами. Замініть метафору нейтральним формулюванням та зробіть висновки щодо зміни образності. Напишіть замітку до газети, використовуючи метафоричні висловлення.

11. «Один факт – три стилі». Використовуючи синонімію, метафоричні вислови, пароніми, висвітліть одну подію з університетського життя у трьох жанрових різновидах: інформаційному, аналітичному, художньо-публіцистичному (жанр – на вибір).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7 (2 год)

Тема: *Стилістичне використання антонімії у мові засобів масової інформації*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Антонімія як лексичне явище.
2. Стилістичні функції антонімів у текстах різних стилів.
3. Стилістичні прийоми, побудовані на антонімії, у медійних текстах.

Ключові слова: загальномовні антоніми, контекстуальні антоніми, антонімічна градація, антитеза, епітет-оксиморон, антонімічна іронія.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, *варто звернути увагу* на такі аспекти:

- антоніми належать до однієї частини мови, співвідносяться з тим самим поняттям, але виражають його протилежні вектори, активно функціонують у мовленні як засіб змістового й емоційного контрасту;

- антоніми виконують у мовленні не лише номінативну, а й оцінну, композиційну та інші стилістичні функції, формуючи змістові акценти: у *художньому стилі* – створення контрасту образів і характерів; увиразнення психологічних станів; формування символічної опозиції (*світло – темрява, день – ніч*); у *публіцистичному* – експресивність та оцінність; употужнення переконливості; акцентування на соціальних конфліктах і протиріччях; вплив на емоції адресата; у *науковому стилі* – чітке логічне розмежування понять; структурування теоретичного викладу; протиставлення концепцій (*традиційний – інноваційний*); в *офіційно-діловому* – нормативне розмежування (*дозволено – заборонено*); уточнення правових або адміністративних категорій; у *розмовно-побутовому стилі* – експресія, іронія, оцінка.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- основні стилістичні прийоми, побудовані на антонімії: антитеза – пряме зіставлення протилежних понять (*Бідність породжує страх, багатство – ілюзію безпеки*); оксиморон – поєднання семантично несумісних антонімічних елементів (*гучна тиша парламенту*); контрастний заголовок, що створює ефект «семантичного шоку» (*Мирна війна за ресурси*); парадокс – логічно неочікуване антонімічне зіставлення (*Що більше слів – то менше правди*); антонімічний паралелізм – ритмічне повторення протиставлень (*вони обіцяють стабільність – ми бачимо застій*).

Важливо вміти:

- розмежовувати загальномовні та контекстуальні антоніми;
- аналізувати стилістичну функцію антонімів (для чого автор їх уживає?): для логічної чіткості, для емоційного впливу на читача/ слухача, для оцінювання події чи явища, для маніпуляції;
- пов'язувати антонімічне протиставлення з жанром і стилем тексту;
- працювати з медійними текстами, виявляти в них опозиції в заголовках, лідах, власне контексті.

Акценти й застереження: антонімія – багаторівневе явище, і її вивчення потребує поєднання лексичної семантики, стилістики та прагматики, а не формального пошуку «протилежних слів»; не кожна протилежність є антонімією: антоніми повинні належати до однієї частини мови, співвідноситися з однією семантичною шкалою; надмірна антонімізація може знижувати якість медійного тексту: спрощувати реальність, породжувати кліше, маніпулювати свідомістю адресата; варто враховувати прагматику, жанр та стиль, бо антонімічний контраст у науковому тексті є нейтральним, у медійному – експресивно забарвленим, а в художньому – образним.

Отже, антонімія є потужним лексико-стилістичним ресурсом, що забезпечує смислову динаміку тексту, формує контрастне бачення реальності й активно використовується в медійному просторі як засіб впливу та інтерпретації подій. Варто навчитися зреалізовувати формулу: розпізнавати → класифікувати → інтерпретувати → критично оцінювати → свідомо застосовувати антонімію.

Література

Основна

1. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Стилїстика засобів масової інформації: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 110 с.
2. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2005. 368 с.

3. Стилїстика мовних одиниць: лексична стилїстика, стилїстична фразеологїя: навч.-метод. посїб. для студентів-філологів ЗВО / укл. І. Коломїєць. Умань: Візаві, 2021. 108 с.

4. Стилїстика української мови: навчально-методичний посїбник / Упоряд.: А. С. Попович, Л. М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

5. Тараненко К. В. Прагматичний потенціал антонїмії української мови: монографія. Дніпро: УМСФ, 2017. 152 с.

6. Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилїстика: навчально-методичний посїбник. Ужгород, 2024. 127 с.

Додаткова

7. Межуєва І. Ю. Антонїмія як мовне явище: принципи та підходи. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (61), вересень. С. 364–367.

8. Семашко Т. Ф. Практична стилїстика української мови: Навчальні завдання до практичних занять (для студентів філологічних спеціальностей). Київ: НУБіП України, 2017. 249 с.

9. Тарасенко О. Д. Контекстуальна антонїмія та її місце у творчості Володимира Винниченка. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Вип. 46. С. 261–264.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Із рекламних текстів та мови ЗМІ випишіть 10 речень або заголовків, у яких є антонїми чи антитези. Визначте їхню стилїстичну функцію (протиставлення, зіставлення, стилїстична градація та ін.).

2. До поданих слів доберіть антонїми. Уведіть їх у речення та поясніть стилїстичну функцію.

Підлий, абсолютний, авангард, егоїзм, аналіз, батьківщина, безсмертя, блискучий, важливий, свіжий.

3. Утворіть, якщо це можливо, антонїмічні пари з такими словами: кричати, біліти, ввіз, будити, визволяти, відвертатися, веселий, радісно, радіти, щедрий, солодкий, холод, початок, життя, абсолютний, архаїзм, ввічливий, виграти, відвертатися, грубий, день, достойний, великий, приходить, тихо, яскравий, вірний, падати, руйнувати, над, білий, глибокий, правда, світлий, лексика, гарячий, чистий, свіжий, добрий, багатий, біжить, зустріч, вперше, застелити, коза, шкідливо, теплий, воля, ніколи, дати, завдяки, дитина, веселий, здоровий, щирий, перемога, щедрий, визнавати, відчай, короткий.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

4. Антонїмічне інтерв'ю. Складіть коротке інтерв'ю (3–5 запитань і відповідей), де в кожному запитанні/відповіді вжито антонїмічні пари. Наприклад: *Перемога – це кінець боротьби чи її початок?*

5. Перебудова заголовка. Доберіть із газет 5 нейтральних заголовків і реконструйте їх, увівши антонїмічну пару, щоб посилити експресію. Поясніть, який смисловий акцент виникає? Наприклад: (нейтральний) *Україна готує новий*

енергетичний план → (антонімічний) Від енергозалежності – до енергонезалежності: Україна готує новий план.

6. Аналітичний відгук. Напишіть лаконічний (тезово) аналітичний відгук: Яку роль відіграє антонімія у створенні емоційності й оцінності медійного тексту? (5–7 речень, на прикладі самостійно дібраної статті, рекламного тексту тощо).

7. Творімо коротко й суб'єктивно. Розкрийте сутність однієї із запропонованих тем у самостійно обраному публіцистичному жанрі:

Мир чи війна: як медіа формують уявлення про безпеку?

Правда чи емоції: що важливіше для ЗМІ?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8 (2 год)

Тема: *Мовностилістичні особливості лексики за походженням. Адаптація іношомовних слів у медійних текстах*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Склад лексики української літературної мови з погляду її походження. Споконвічна українська лексика.

2. Старослов'янізми у складі лексики української мови. Лексичні запозичення із сучасних слов'янських мов.

3. Лексика іношомовного походження в стилістичному плані. Характер адаптації іношомовних слів у мові сучасних українських медійних текстів.

4. Варваризми, екзотизми, лексичні кальки в сучасних медійних публікаціях. Шляхи подолання калькування.

Ключові слова: *лексика за походженням, споконвічна українська лексика, запозичена лексика, старослов'янізми, іношомовна лексика, англіцизми, варваризми, екзотизми, стилістичне забарвлення, медійний текст, лексична адаптація, лексичні кальки.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, **варто звернути увагу** на такі аспекти:

- походження слова і його стилістичне забарвлення;
- доречність у конкретному типі тексту;
- наявність українських відповідників;
- відповідність літературній нормі.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- основні лексичні шари української мови;
- ознаки старослов'янізмів і кальок;
- стилістичні функції запозичень;
- сучасні тенденції медійної мови.

Важливо вміти:

- аналізувати лексику тексту за походженням;
- розпізнавати кальки й варваризми;
- стилістично мотивовано добирати слова;
- редагувати тексти з погляду стилістичної довершеності.

Акценти й застереження: не зловживати іншомовною лексикою; уникати мовної моди на шкоду змісту; пам'ятати про відповідальність медіа за мовні стандарти; не плутати стилістичну доцільність із мовною недбалістю.

Література

Основна

1. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови: навч. посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 256 с.
2. Дудик П. С. Стилiстика української мови: навч. посiб. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
3. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови : навч. посiб. Вид. 2-ге, перероблене. Львів : ПАЮ, 2007. 400 с.
4. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посiбник. 4-те вид., зi змiнами. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 440 с.
5. Навальна М. І. Динаміка лексику української перiодики початку ХХІ столiття : монографiя. Київ, 2011. 328 с.
6. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови: пiдручник. 3-тє вид., перероб. i доповн. Тернопiль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
7. Станiславова Л. Л. Стилiстика художнього тексту: навч. посiб. для студ. вищих навчальних закладiв. Хмельницький, ХмiЦНП, 2013. 350 с.

Додаткова

8. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2005. 314 с.
9. Гурко О. В. Англіські запозичення в мові мас-медіа. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство*. 2012. № 22. С. 39–42.
10. Дьолог О. С. Лексичні англіцизми як особливість сучасної мовної моди. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Том. 3. С. 43–47.
11. Савіна Ю. О., Ласкава Ю. В. Функціонування англіцизмів у професійному мовленні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 60–65.
12. Шинкар Т. С., Левченко Т. М., Чубань Т. В. Функціонування англіцизмів у мові сучасних українських масмедіа: лінгвоекотологічний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 25. Том 1. С. 76–89.
13. Шульська Н. М., Зінчук Р. С., Римар Н. Ю. Правописна адаптація іншомовних запозичень у сучасній медакомунікації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Київ, 2024. Том 35 (74) № 4. Ч. 2. С. 30–35.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Випишіть із поданих поезій старослов'янізми. Які вони мають фонетичні й словотвірні ознаки та які стилістичні функції виконують у тексті?

I. Все упованіє моє

На тебе, мій пресвітлий раю,

На милосердіє твоє,

Все упованіє моє

На тебе, мати, возлагаю.

Святая сило всіх святих,

Пренепорочная, благая!

Молюся, плачу і ридаю;

Воззри, пречистая, на їх,

Отих окрадених, сліпих

Невольників. Подай їм силу

Твого мученика сина,

Щоб хрест-кайдани донести

До самого, самого краю. Т. Шевченко

II. Благословен той день і час,

Коли прослалась килимами

Земля, яку сходив Тарас

Малими босими ногами,

Земля, яку скропив Тарас

Дрібними росами-сльозами.

М. Рильський

2. Із поданого уривку выпишіть слова іншомовного походження. Поясніть їх значення. Визначте стиль тексту і схарактеризуйте особливості функціонування у ньому іншомовної лексики.

Міжнародні конференції та форуми з питань лібералізації торгівлі та глобалізації економіки в рамках Світової організації торгівлі, а також із проблем фінансів, захисту довкілля, прав людини, які проводяться урядами розвинених країн Заходу, дедалі частіше супроводжуються демонстраціями протесту, спрямованими на їх зрив. Цікаво, що участь у цих демонстраціях беруть здебільшого пересічні громадяни найбільш промислово розвинених та просунутих інтелектуально держав. Ще декілька років тому на Заході такі виступи ігнорувалися або сприймалися істеблішментом як прояви хуліганства та вандалізму асоціальної молоді. Нині ставлення до цього явища змінилося, воно стало предметом уважного вивчення й аналізу, робляться спроби спрогнозувати його подальший розвиток.

За даними експертів Федерального департаменту юстиції уряду Швейцарії, організаторами цих демонстрацій є прихильники так званого руху противників глобалізації, для якого такі форуми є приводом та ареною для відповідних маніфестацій (Із газети).

3. Визначте, до якої групи лексики належать виділені слова. Користуючись тлумачним словником, поясніть їх значення і визначте стильове забарвлення. Чи доцільне використання цих слів у тексті?

Світовий **бомонд** шаленіє, якщо в модних галереях чи на подіумах з'являються «справжні» речі. Може, тому, що останнім часом такі знахідки трапляються дуже рідко. **Азартні** «мисливці» за **автентичним ексклюзивом** вичерпали навіть найпотаємніші куточки **екзотичних** країн. Дивно (але насправді то наше щастя), як вони досі не забралися до України? Однією зі світових **сенсацій** могли б стати українські ліжники. Виткані на старих **верстатах** за стародавньою **технологією** із **натуральної** вовни, вони не тільки **утилітарно** необхідні (доведено, якщо хвору на застуду, **грип** чи **ревматизм** людину оголеною загорнути у ліжник, через деякий час приходить полегшення і хвороба відступає), а й **естетично** довершені, спроможні прикрасити найвибагливіший **інтер'єр** (Із журналу).

4. Виберіть із поданих у дужках варіантів правильне тлумачення слова. Відповіді перевірте за «Словником іншомовних слів».

Апофеоз (найбільше піднесення, урочисте завершення події); апробація (випробування, офіційне схвалення); діатриба (уїдлива промова, система поглядів); ефемерний (швидкоминущий, надуманий); мізантроп (благодійник, людиноненависник); мінорний (веселий, смутний); мішура (дрібні проблеми, підроблена розкіш); монографія (праця, що має одного автора, праця, в якій досліджено одне питання); обструкція (вид протесту, неправильне твердження); одіозний (одержимий, небажаний); остракізм (вигнання, критика); помпезний (потворний, пишний); превентивний (запобіжний, переважаючий); рекламація (звернення, скарга); філігранний (вишуканий, опрацьований до найменших деталей); філістер (людинолюб, самовдоволення й обмежена людина).

5. Прочитайте тавтологічні вислови. Виправте помилки і поясніть їх причини. Правильні варіанти запишіть.

Піднесений пафос, перспектива на майбутнє, головний лейтмотив, урочистий церемоніал, вільна вакансія, мій автопортрет, ручна мануальна терапія, виразна експресія, перша прима, вперше дебютувати, швидкий експрес, місцеві аборигени, найважливіші характерні риси, народний фольклор, експонати виставки, передовий авангард, передові і прогресивні погляди, потенційні можливості.

6. Прочитайте текст. Визначте його стиль. З'ясуйте, до якої групи іншомовної лексики належать виділені слова і проаналізуйте роль їх у тексті.

Сонце щедро сипало тепло на **джайляу**, ласкаво усміхалося **аулу**. З Каракумів линув теплий вітер, нашіптував кожному про весну, пестив, летів далі, залишаючи біля волості запах торішніх перепрілих комишів і полину. Над головами ніжно видзвонювали телеграфні дроти. А на схилах, їм в унісон, шуміли **арики**. Десь високо в сонячному сяйві щебетав **кара-тургай**, а над ним, ще вище, кружляв на синьому фоні орел.

Та до волості підійшли **аскери** з гармошкою і порушили тиху музику весни. Із **кстау** і щойно виставлених на весну юрт побігли до волості діти, поспішала

молодь, поважно йшли чоловіки і їхні кунаки - уповноважені з аулів і кочовищ. За чоловіками групувались жінки і киз. На сонці миготіли кольорові хустки, тубетейки, білі **тумаки**, строкаті, сірі, жовті й голубі святкові **чапани** (За О. Десняком).

Довідка: *джайляу* – літні пасовища в горах Середньої Азії; *аул* – селище у казахів, туркменів, каракалпаків; гірське селище на Кавказі; *арик* – канал зрошувальної мережі в Середній Азії; *кара-тургай* – птах; *аскер* – солдат; *кстау* – зимовище в степу; *кунак* – гість; *киз* – дівчина; *тумақ* – капелюх; *чапан* – халат.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

7. «Одна новина – три версії». Опишіть одну подію у трьох жанрах: новинному; аналітичному, художньо-публіцистичному. Умова: свідомо змінюйте походження лексики (споконвічна → запозичена).

8. «Лексичний портрет медіа». Проаналізуйте одне українське онлайн-видання. Визначте, які лексичні шари домінують; зробіть висновок про мовну політику редакції.

9. Напишіть новину (100 слів) без жодного іншомовного слова (крім власних назв). У такий спосіб розвиватимете мовну інтуїцію й іманентний українськомовний словник.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9 (2 год)

Тема: *Стилістика фразеологічних одиниць*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Типи фразеологізмів у текстах, їхнє функційно-стилістичне забарвлення.
2. Фраземи книжні, фольклорні, розмовні.
3. Явище трансформації фразем: роль, прийоми вживання, місце в медійному тексті.
4. Крилаті слова, афоризми, літературні цитати, їхнє стилістичне призначення. Роль фразеологічної інтертекстуальності в мові публіцистики.
5. Стилістичні можливості паремій (прислів'їв і приказок).
6. Фразеологізми і мовні штампи.

Ключові слова: *фразеологія, ідіоми, стійкі вирази, трансформація, інтертекстуальність, афоризми, крилаті слова, цитати, паремії, прислів'я, приказки, мовні штампи, стилістичне забарвлення, експресивність, медіатекст, публіцистичний стиль.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, **варто звернути увагу** на такі аспекти:

- типи фразеологізмів: дієслівні (*тримати руку на пульсі*), іменникові (*справа життя*), прикметникові та прислівникові (*у повному порядку*), сталі вирази/фраземи (*не все те золото, що блищить*) та їхнє функційно-стилістичне забарвлення;

- фразеологічну інтертекстуальність у публіцистиці (трансформацію цитат і крилатих слів у фразеологічні кліше), яка підсилює аргументацію, створює емоційний і риторичний ефект;

- роль трансформації: адаптація класичних фразеологізмів під сучасний контекст; створення нових виразів для журналістського стилю; збереження образності при зміні форми;

- функційно-стилістичні можливості прислів'їв та приказок: лаконічне висловлення про факт, подію; образність, зрозумілість, запам'ятовуваність; створення гумористичного чи сатиричного ефекту; інтерактивність із аудиторією через знайомі народні вислови;

- доречність фразеологізмів у жанрі і стилі.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- типи фразеологізмів;
- стилістичне забарвлення фразеологічних одиниць у медійних текстах;
- класичні та сучасні трансформації;
- роль крилатих слів, афоризмів і паремій у публіцистичному тексті.

Важливо вміти:

- розрізняти стилістичні функції фразеологізмів;
- адаптувати фраземи під медіатекст;
- уникати мовних штамів і кліше;
- створювати заголовки і тексти з яскравою фразеологічною образністю.

Акценти й застереження: перевіряти нормативність і значення фразеологізму, уводячи його в медійний контекст; не зловживати старослов'янізмами та штампами; уникати калькованих фразеологізмів; пам'ятати про сприйняття аудиторією; використовувати фразеологізми для посилення аргументації, а не для «прикраси» тексту.

Література

Основна

1. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 416 с.
2. Дудик П. С. Стилістика української мови: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
3. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови : навч. посіб. Львів : ПАЮ, 2003. 400 с.

4. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: підручник. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.

5. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посібник. 4-те вид., зі змінами. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 440 с.

6. Пашинська Л. М. Фразеологічні процеси в сучасній українській мові: навчально-методичний посібник для занять та самостійної роботи студентів. Київ: Видав. центр КНЛУ, 2025. 182 с.

7. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.

8. Станіславова Л. Л. Стилїстика художнього тексту: навч. посіб. для студ. вищих навчальних закладів. Хмельницький, ХмЦНП, 2013. 350 с.

Додаткова

9. Авксентьєв Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків: Вища школа, 1988. 134 с.

10. Ажнюк Б. М. Національна фразеологія в іншомовному зіставленні. *Українська мова і література в школі*. 1990. № 5. С. 82–88.

11. Андрейченко О. Стилїстичні функції фразеологічних одиниць у мові газети кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Культура слова*. 2011. № 74. С. 124–130.

12. Каленич В. Фразеологічна експресивність у вінницькій пресі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія(мовознавство)*. Вінниця, 2024. Вип. 48. С. 57–64.

13. Сизонов Д. Фразеологічні інновації української мови в медіалінгвістичному висвітленні. *Studia Slavica Hung.* 2018. Вип. 63/2. С. 333–346.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Випишіть фразеологізми із словами «білий» та «рука» зі Словника української мови в 11 томах, з'ясуйте, у яких стилях їх можна використовувати.

2. Доберіть 5 трансформованих фразеологізмів (із художніх чи публіцистичних текстів), з'ясуйте способи трансформації і функції у тексті.

3. Визначте роль фразеологізмів у тексті, з'ясувавши джерело їх походження.

1. Ти гадаєш, що як уміти читати й писати, то вже вхопилося Бога за ноги? (О. Кобилянська). 2. Життєву путь свою нерівно і хитаючись верстав я, і чашу мук за те належно п'ю (М. Рильський). 3. Худібка в пошесть вигибла що до ноги, хоч вовком вий... (І. Франко). 4. Стара дзвіниця й досі ловить гави. Танцює ціп на житньому току. Ну що мені магнолії, агави? Я поцілую мальву у щоку 5. Іде Мандрівник. Іде, обминає...І раптом спинився як стій. У нього нічого свого немає. Та він уже сам не свій. Ішов, не спіткнувся по цілому світу, то й тут не спіткнеться, ачей... Стоїть молодиця, як тихе ліго, не зводить з нього очей. 6. Тут вдова Бобренчиха озвалась. – Та вуха ж в'януть на таку олжу! Вона сама Грицькові нав'язалась. 7. Моя любове! Я перед, тобою. Бери мене в твої блаженні сни. Лиш не зроби слухняною рабою, не ошукай і крил не обітни! Не допусти, щоб світ зійшовся клином, і не приспи, для чого я живу (З тв. Л. Костенко).

4. З'ясуйте способи трансформації фразеологізмів і їхню роль у тексті.

1. А я собі нишком сміявся: – Говори, співай про людей і світ! А все ж таки ближче сорочка своя, і в кожного всесвіт – свій. 2. Ще намагатиметься фаворит, упавши в малоруські сентименти, зманити земляка у позументи, але його не упіймає світ! (*З тв. Б. Олійника*). 3. Я знаю ціну крові, ні. Я не той, хто власні греблі рве, я їх споруджую для віри і любові (*М. Вінграновський*). 4. Скільки тих бідолашних волали у цій пустелі! І що ж? Час від часу вона таки ворухнулась. 5. Вмирає Дніпро і Арал не воскрес. А може, Земля вже й не зірка? Уже у шагреновій шкірі небес прорвалася озонова дірка (*Л. Костенко*). 6. – Тобі добре, – зауважує трохи ображена Людка. – В тебе коробочка варить добре. – А мені наука не лізе в голову (*В. Шевчук*). 7. – Скажіть мені, пане голово, нащо я вам здався у вашій сільраді? Ви думаєте, що я не сповна розуму, а я лиш сповна щастя. Але я ні на чийй ший не сиджу ..нікого не пограбував, вікон не вибив, у селі не надебоширив, дівку ані одну не звів. Мені скоро п'ятдесятка. У армію мене брати не будете., так що не було мене чого в сільраду кликати. А що своєї хати не маю, то нащо ви такі розумні і ваша влада така розумна забрали мамину хату, коли вона вмерла від побоїв на МГБ, а мене по людях пустили? (*М. Матіос*). 8. І виріс я, хвалить Бога, та не виліз в люди (*Т. Шевченко*). 9. Хай кожен б'ється і не здається, посмішка долі – щаслива ознака.. Добре сміється той, хто сміється, навіть тоді, коли хочеться плакати! (*В. Шинкарук*).

5. Визначте джерела крилатих слів і афоризмів. У яких стилях вони функціонують?

Спочатку (першим) було слово; Вогонь в одежі слова; Слово, чому ти не твердая криця?; Нове життя нового прагне слова; Ковані слова; Писати вогненні слова; Ну, що б, здавалося, слова...; Хто легко дає слово, той так же легко порушує його; Не мели без угаву язиком, скажи краще слово одне, та з умом; Страшні слова, коли вони мовчать...

6. Визначте сферу вживання фразем. Які з них є штампами і яка доцільність їхнього функціонування?

Піймати на слові, грати словами, кидати слова на вітер, ковтати слова, ловити кожне слово, не лізе за словом у кишеню, слово в слово, вставити слівце, цідити слово за словом, витягати слова з рота, дар слова, майстер слова, художнє слово, друковане слово, без зайвих слів, крилате слово, слово подяки, добрим словом прислужитись, замовити (добре) слово (словечко), брати слово, вітальне слово, вступне слово, надавати слово, вітальне слово, напутнє слово, просити слова, вірити на слово, чесне слово, дурне слово, дотриматися слова, впекти словом, слово честі, твердий на слово.

7. З'ясуйте роль фразеологізму (крилатого вислову, паремій) у тексті твору.

1. Хлопчик запитує сусіда: – Дядю, а ви мисливець? – Ні, – відповів той. – А мама чомусь казала, що з вас порох сиплеться (*Нар. творчість*).

2. СПОРТСМЕН

Розмовля онук маленький з дідусем Семеном.

– А я знаю, а я знаю! Ви були спортсменом.

- Та від кого ти дізнався?

- Від бабусі, діду

Я підслухав, як бабуся казала сусіду,

Що ви такі швидкі були, хоч надінь вуздечку,

Тільки, каже, що стрибали не в тирсу, а в гречку (П. Глазовий).

3. Вона (сусідка) насувається на Мирославу, як фатум. «Про вовка промовка», – Думає Мирослава і мовчки впокорується: завернути ту жінку з дороги годі! Годі перепинити їй шлях і сказати: «Дорога моя сусідко! В мене такий тривожний настрій, у моїй голові звучить така химерна музика, я чекаю на своїх, і в мене стільки роботи!» (В. Шевчук).

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

8. Які основні смислові акценти зроблено в поданих нижче українських приказках і прислів'ях? З'ясуйте семантику трьох-чотирьох із них, увівши в міні контекст (твір-мініатюра, нарис, есе тощо).

Більше діла, менше слів.

Бути господарем свого слова.

Слово – не горобець...

Від красних слів язик не одсохне.

Від солодких слів кислоти не посолодшають.

Від теплого слова і лід розмерзається.

Вода все сполосне, тільки злого слова ніколи.

Гостре словечко коле сердечко.

Не давши слова, держись, а давши – кріпись.

Де мало слів, там більше правди.

Держи хліб на обід, а слово – на одвіт.

Де слова з ділом розходяться, там непорядки водяться.

Добрим словом мур проб'єш, а лихим і в двері не пройдеши.

З пісні слова не викинеш.

І від солодких слів буває гірко.

Кажі не кажи, а своє слово держи.

Коли б твої слова та Богові в вухо.

Лагідні слова роблять приятелів, а гострі – затятих ворогів.

Ласкаве слово – що весняний день.

Ліпше переконувати словами, ніж кулаками.

М'які слова і камінь крушать.

Не так то він діє, як словом сіє.

Шабля ранить тіло, а слово – душу.

Слово – не полова, язик – не помело.

9. Створіть свій короткий журналістський текст (новину або колонку), використавши мінімум 5 фразеологізмів, але так, щоб вони не перевантажували текст, посилювали зміст і «настрійний» тон матеріалу, були доречні для медійної аудиторії.

10. Коротко сформулюйте «фразеологічний пост» для соцмереж (Facebook, Instagram, Telegram) на тему: «*Не все те золото, що блищить: як залишитися на плаву в інформаційному океані*», використовуючи різні типи фразеологізмів.

РОЗДІЛ 2. ГРАМАТИЧНА СТИЛІСТИКА

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10 (2 год)

Тема: *Словотвірні засоби стилістики*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Стилiстичнi властивостi суфiксацiї.
2. Стилiстичне навантаження префiксацiї.
3. Стилiстичнi функцiї основоскладання, словоскладання.
4. Типовi порушення словотвiрної мовної норми.

Ключові слова: *словотвір, словотвірний формант, словотвірні засоби, префікс, суфікс, інтерфікс, префіксація, суфіксація, префіксально-суфіксальний спосіб, основоскладання, словоскладання, універбація, словотвірна мовна норма, неологізм, okazіоналізм, демiнутив, експресивність, розмовна лексика, художній стиль, публіцистичний стиль.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, *варто звернути увагу* на такі аспекти:

- визначення понять й основних категорій теми;
- функції словотвірних засобів;
- стилі, у яких словотвірні засоби відіграють важливу роль.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- сутність понять «словотвірні засоби стилістики», «емоційно-оцінна лексика», «експресивність», «стилiстичне забарвлення слова», «оказіоналізм»;
- функційне навантаження суфiксацiї (зменшувально-пестливі (-ик, -очк, -еньк-), згрубілі (-иц-, -иськ-) та префiксацiї (пiдсилення, заперечення, оцiнка);
- функційний діапазон словоскладання (експресія, узагальнення), універбації (розмовність), okazіональних утворень (iндивідуальний стиль автора);

- специфіку використання словотвірних засобів у межах функціональних стилів мови та мовлення: художній (максимум експресії шляхом використання різних словотвірних засобів), розмовно-побутовий (домінування демінутивів, універбатів), публіцистичний (оцінність, переважання складних слів), науковий (словотворення стилістично нейтральне, майже без експресії, окрім науково-популярного підстилю).

Важливо вміти:

- розпізнавати словотвірний засіб у слові та стилістичний ефект, створений ним (пестливість, іронія, зневага);

- пояснювати сутність авторської інтенції щодо використання того чи того словотвірного засобу, а також специфіку зміни значення слова, посилення його оцінної складової;

- порівнювати нейтральну лексему та стилістично забарвлену за допомогою певного словотвірного форманта (будинок – будиночок, важливий – архіважливий);

- добирати приклади слів із публіцистичних текстів до кожного словотвірного засобу, відстежувати функційну значущість таких лексем у медійному чи іншому контексті.

Акценти й застереження: не потрібно плутати словотвірні й лексичні засоби, демінутиви, які завжди містять оцінку, і звичайні суфікси невеликих форматів; не варто стверджувати, що всі зменшувальні суфікси містять компонент пестливості, може бути, наприклад, елемент іронії (*геройчик*); не варто ігнорувати контекст, бо те саме слово в різних стильових контекстах може мати різний стилістичний ефект; варто уникати найпоширеніших помилок у медіа: кальок («виключатель» замість «вимикач»), зайвого нанизування афіксів («більш кращий» замість «кращий» чи «більш гарний», «понапридумували» замість «придумали»), невмотивованого вживання демінутивів («машинка», «грошики» в репортажі замість «машина», «гроші»).

Література

Основна

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. 432 с.
2. Колоїз Ж. В. Неузуальне словотворення : монографія. Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. 156 с.
3. Костусяк Н., Навальна М. Російсько-українська війна в об'єктиві мови : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. 340 с.
4. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.

5. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.

Додаткова

6. Важенїна О., Вернигора Л. Голофразис як маркер творчої еволюції українського словотвору. *Лїнгвістичні студії*. Вінниця, 2025. Вип. 50. С. 7–18.

7. Гладченко А. М., Комарова О. С. Неологізація лексики у період російсько-української війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73). № 1. Ч. 1. С. 7–13.

8. Кислюк Л. Сучасна словотвірна норма української мови : мовна практика та кодифікація. *Українська мова*. 2012. № 1. С. 52–66.

9. Костусяк Н. М. Лїнгвостилїстичні та прагматичні особливості неодериватів та неографізмів періоду російсько-української війни. *Досвід війни. Медійно-дискурсивний простір сучасної України* / за ред. С. Романюк. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2024. С. 43–58.

10. Кухарчук Г. В. Найуживаніші префіксоїди сучасної української мови: вживання та функціонування в науково-технічній термінології. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2009. Вип. 20. С. 323–327.

11. Лексико-словотвірні інновації. 2017–2021. Словник / Укладачі А. Нелюба, Є. Редько. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2022. 124 с.

12. Лексико-словотвірні інновації. 2022–2024. Словник / Укладачі А. Нелюба, Є. Редько. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2025. 112 с.

13. Мельник С. М. Словотвірні особливості неологізмів у сучасній постмодерністській прозі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 23. С. 136–141.

14. Нові слова та фразеологізми в українських масмедіа. Ч. 1. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 120 с.

15. Нові слова та фразеологізми в українських масмедіа. Ч. 4. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 100 с.

16. Нові слова та фразеологізми в українських масмедіа. Ч. 5. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2022. 359 с.

17. Навальна М. І. Нові функціонально-стилїстичні вияви відабредіатурних утворень у мові інтернет-видання «Українська правда» на початку ХХІ ст. *Лїнгвістичні дослідження* : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Харків, 2013. Вип. 36. С. 201–205.

18. Павленко Л. Стилїстичні функції засобів словотвору в українській мові. Електронний ресурс. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/883/1/slovotvir.pdf>

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Прочитайте. З'ясуйте смислову й експресивну функції префіксів у поданих нижче реченнях.

1. Прицокало, прибилося, припритекло, // Припало, пригорнулось, причинилось, // Заплакало і – никма утекло // Чорняве полум'я з печальними очима.

2. Наздогнало. Обхопило. Глянуло. // Прокляло. Простило. Обняло. // Засмутилося.

Задумалось. Поганило. // Випросталося. Звело. І – повело. 3. Переживу. Перечорнію. // Перекигичу. Пропаду. // Зате – нічого. Все. Німію. // Байдужість в голови кладу. 4. Зазимую тут і залітую, // В цій великій хаті не своїй, // У кутку відтихну, відлютую, // Намовчусь у темряві німій. 5. Відчорніли в саду переспілі пасльони, // Ззимували сніги ув обійми ріки... 6. Забриніло – і незчувсь, як відбриніло, // Обвалило душу і – пішло, // Все, що мало, все і оголило, // І душа вже дзеленчить, як скло (*Із поезій Миколи Вінграновського*).

2. Виконайте завдання колективно (в малій групі, 3-4 особи, об'єднання довільне), застосувавши інтерактивний метод «мозковий штурм».

Дайте стилістичну характеристику поданим суфіксам. Доберіть якнайбільше іменників, утворених за допомогою поданих нижче суфіксів. Проаналізуйте стилістичне забарвлення цих слів.

I. -анн-, -енн-, -інн-, -от-, -изм (-ізм), -ість, -увач- (-ювач-), -ств- (-зтв-, -цтв-);

II. -ок-, -ець-, -ин-, -к-, -ик-, -очк-, -ечк-, -еньк-, -оньк-.

3. Визначте способи творення складних слів. Обґрунтуйте доцільність їх уживання.

1. Арфами, арфами – // золотими, голосними обізвалися гаї, // самодзвонними: // йде весна // запашна, // квітами-перлами // закосичена. // Думами, думами – наче море кораблями, переповнилась блакить // ніжнотонними (П. Тичина); 2. Пив я воду, // пив холодну із криниці – // Срібнодзвонну, срібноплинну-проліскову // Як ішли ми зелен луком к зелен гаю, // Солов'ї нам ткали пісню диво-дивну (Б. Олійник), 3. Як раптово в хвилини блакитно-шовкові, // – Іще рух! іще крок! іще подих грози! // Зацвіли твої пальці першим цвітом любові. // Зацвіли твої очі першим цвітом сльози... (М. Вінграновський). 4. Зійшла на мене благодать твого усміху, // наді мною обрання вогненноязикий знак (І. Калинець). 5. Ще сонце берег нам не здалечів, // Де сонце сміх до речі й не до речі... (А. Мойсієнко). 6. Холодно-блакитний травневий вітер // з місячно-карих хмар посланий (А. Мойсієнко).

4. Перепишіть, розкриваючи дужки. Визначте способи словотворення. Використовуючи 10-12 слів, складіть невеликий зв'язний текст публіцистичного стилю (жанр – на власний вибір).

Кош(е, и)чок, бур(е, и)лом, сит(е, и)чко, ро(з, с)права, пр(е, и)суворий, пр(е, и)вразий, пр(е, и, і)рва, (з, с)фабрикований, (з, с)шиток, пряд(е, и)во, (з, с)чесати, бе(з, с)печно, б(е, и)зробіття, (з, с)питати, (с, з)формувати, (з, с)хотіти, мр(е, и)во, печ(е, и)во, пр(е, и)кріпитися, пр(е, и)милий, пр(е, и)зирство, (з, с)казати, пр(е, и)мовляти, пі(д, т)бити, пр(е, и)мара, нож(е, и)чки, пот(е, и)лиця, пр(е, и, і)звисько.

5. Доберіть правильні відповідники до ненормативних слів. Укажіть, на якому рівні (суфіксальної інтерференції, префіксальної інтерференції, префіксально-суфіксальної інтерференції, безафіксних інтерферентних утворень, інтерференції під час слово- та основоскладання) маємо руйнування українськомовної норми.

Обезболити, послати, примудритися, баночний, гальмуючий, відстаючий, закрійщик, попутчик, продавщиця, посадочний, противозаконний, весною,

шириною, шепотом, тишина, розглядання, взаємовідносини, багатолітній, багаточисленний, минулорічний, слабохарактерний, спостерігальник, домогосподарка, оціночний, даритель, комп'ютерщик, купляти, випускаючий, виснажуючий.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

6. «Словесний архітектор»: попрацюйте з оканазіоналізмами. Уявіть, що ви ведете колонку про сучасні технологічні або соціальні тренди. Придумайте 5 складних слів (складання основ), які описують: 1. Людину, яка постійно дивиться в телефон під час розмови. 2. Стан розпачу через повільний інтернет. 3. Політику, що будується лише на обіцянках у соцмережах. Обґрунтуйте вибір слова.

7. «Трансформація тональності». Знайдіть «сухий» інформаційний заголовок медійного тексту, який можна за допомогою суфіксів чи/та префіксів у повнозначних словах видозмінити на заголовок художньо-публіцистичних, аналітичних, рекламних чи художніх жанрів: а) фейлетону; б) журналістського розслідування; в) рекламного оголошення чи рекламної замітки; г) дитячої казки.

8. «Стилістичний експеримент». Стилістично нейтральні лексеми «політик», «журналіст», «депутат» за допомогою префіксів та суфіксів «проведіть» через різні типи видань, додаючи їм певного стилістичного забарвлення: а) дитячий журнал (пестливість); б) опозиційний сайт (зневага, іронія); в) офіційний вісник (книжне забарвлення); г) таблоїд/жовта преса (складні слова, пафос, іронія).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11 (2 год)

Тема: Стилістичні можливості іменних частин мови в медійному тексті

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Стилістичні можливості іменника та його граматичних категорій.
2. Стилістичні ресурси прикметника та його граматичних форм.
3. Стилістична роль займенника.
4. Стилістичні можливості числівника.

Ключові слова: *медіастилістика, експресивність, оцінна лексика, граматичні категорії, мовна маніпуляція, авторська позиція, точність мовлення, газетна лексика.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, **варто звернути увагу** на такі аспекти:

- теоретичне підґрунтя теми (дефініції основних понять, термінів);
- практичний аспект використання частин мови в стилістичному плані: *іменник* (основна функція в медіа – об'єктивність, картинність; очікуваний ефект – номінація, деталізація); *прикметник* (основна функція в медіа –

оцінка, експресія; очікуваний ефект – маніпуляція емоціями); *числівник* (основна функція в медіа – кількісна аргументація; очікуваний ефект – переконливість, довіра); *займенник* (основна функція в медіа – комунікативна стратегія, очікуваний ефект – зближення або роз'єднання);

- стилістичні ефекти, які можуть виникати в контекстах за допомогою різних частин мови;

- чого потрібно уникати, створюючи медійний продукт.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- специфіку функціональних стилів, передусім публіцистичного, розрізняючи, де потрібен «сухий» інформаційний стиль, а де – публіцистична експресія;

- сутність поняття «конотація», аби усвідомлювати, як нейтральне слово може набувати позитивного чи негативного забарвлення залежно від контексту (наприклад, відмінність між лексемами «керівник», «очільник» та «керманич»);

- явище граматичної синонімії, коли ту саму думку можна висловити різними частинами мови (наприклад, іменниками: «*проведення реформ*» чи дієсловом: «*реформувати*»). Іменниковість робить текст важчим, дієслівність – динамічнішим.

Важливо вміти:

- трансформувати текст: замінювати пасивні конструкції активними (замість «*нами було прийнято рішення*» – «*рада вирішила*» чи «*прийнято рішення*»);

- уникати «іменникового нанизування»: уміти «розчищати» речення від довгих іменникових ланцюжків у родовому відмінку («*процес аналізу результатів вибору напрямку розвитку...*»);

- працювати з фемінитивами: правильно утворювати їх згідно з чинним правописом, відчувачи доречність у різних жанрах.

Акценти й застереження:

- *іменник*: уникати канцеляризмів та штамів, бо текст стає важким для сприйняття, втрачається його «живучість»;

- *прикметник*: уникати гіперболізації – надміру використання префікса най- та ступенів порівняння, бо втрачається довіра, текст постає як реклама чи пропаганда; уникати мовного надміру (плеоназмів) при використанні прикметників (наприклад, «найоптимальніший», «моя власна думка»). Це ознака низької мовної культури журналіста;

- *займенник*: уникати маніпулятивного «ми», бо вислови на зразок «Ми всі знаємо...» може викликати протест у читача, який так не вважає;

- *числівник*: уникати «цифрового шуму» (значної кількості чисел), бо нагромадження цифр без порівняння, візуалізації (якщо це усний контент) втомлює читача.

Література

Основна

1. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Стилїстика засобів масової інформації: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 110 с.
2. Дудик П.С. Стилїстика української мови: навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
3. Костусяк Н., Навальна М. Російсько-українська війна в об'єктиві мови : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. 340 с.
4. Кравець Л., Барань Є. Стилїстика української мови: навч.-метод. посібн. Берегове-Ужгород: ЗУІ ім. Ф. Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2022. 150 с.
5. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
6. Стилїстика української мови. Короткий словник термінів / Укл. В. Грещук. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 82 с.
7. Стилїстика української мови: навч.-метод. посібн.; за ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подільський, 2017. 172 с.

Додаткова

8. Коць Т. Прикметниковий словотвір у мові публіцистичного стилю початку ХХ століття і тенденції граматичної норми. *Українська мова*. 2013. № 3. С. 57–64.
9. Коць Т. Словотвірні особливості іменника в мові періодики 40–50-х років ХХ ст. на тлі тенденцій прескриптивної норми. *Українська мова*. 2015. № 3. С. 91–100.
10. Нові слова та фразеологізми в українських масмедіа. Ч. 4. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 100 с.
11. Нові слова та фразеологізми в українських масмедіа. Ч. 5. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2022. 359 с.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. У яких із наведених форм називного чи родового відмінка множини іменників є неправильні закінчення?

Хитрощey, овочів, полів, солдатів, сосон, мишів, кухонь, воріт, граблів, тунелів, грошів, сімей, друзів, воріт, обличчів, громадян.

2. Прочитайте текст. Зверніть увагу на функції прикметників у художньому тексті.

І. Мене надовго смуток не огорне –
Надію маю на ясне життя.
Кажу «земля» – в очах не поле чорне,
А куц калини, квіти і жита.
Журбу осінню – відкладу на завтра.
Попрошу в долі найтепліших зим.
Мені для щастя треба ще багато –

Зустріть любов під небом голубим.

Та ще: дитя, що родиться з любові,

Зуміть навчити вірити в життя.

Щоб і йому «земля» – не тільки слово,

II. ...До слобожанських Млинків підійшли могутні ліси Полтавщини і за три верстви зупинилися.

Стоять стіною, хмуряться.

В гущавину доріжка до папороті, повз сизих кущів, до Солонського Яру. Солонський Яр: яр і село.

У селі пахтить дубовим молодняком, стоїть над яром село, а нижче в провалля поплентались стрункі і темні явори, і тільки за десять верстов виринають, щоб мовчазно відійти на захід, на південь.

Удень над селом сковзається клапот перламутрових хмар, а вночі хмари зникають за проваллям, тоді Солонський Яр горить вогняницями – і ліс, і село, і небо. Тоді горить, чарує папороть... (В. Винниченко)

3. Укажіть на недоліки речень, узятих із газетно-журнальних публікацій. Запропонуйте правку.

Перше питання профспілкових зборів було висвітлене більш глибоко. Ця «Сніжка» привезена із-за кордону для будівельно-малювальних робіт і тому визнана більш кращою. Новозбудована споруда гарніша всіх на цій площі. Самий дорогий спогад у мене про школу. Вітер сьогодні більш північного напрямку. Найдемократичніша в світі держава і тут показала себе з демократичної сторони, не приховавши від світу особисте життя президента. Валентина – найбільш серед усіх блондинок нашого курсу. Цей населений пункт найпівнічніший на цій широті. Самий відсталий учень класу після цієї розмови намагався показати себе кращим.

У серпні прийшов Сергій на завод, в центральну лабораторію і встиг показати себе самим старанним працівником. І хоча він вважався на цій посаді здібним керівником, все ж у ньому проглядався більш виразніший господарник, ніж адміністратор. Хоча одесити перемогли і гра була більш виразнішою, слід вважати, що це ще не оптимальний варіант стартового складу. Дані про себе (більш повніші), якими мовами володієте, вік, освіта, місце проживання, номер телефону тощо – надішліть за адресою.... Юля назавжди зберегла у своїм серці про той пам'ятний день самі дорогі спогади. А десь поруч у полі мчить із зерном нового врожаю самий наймолодший син Чоботарюка Василь. Видно, тепер йому необхідно бути ще більш зубастішим, пора відкинути лібералізм. Вперше в нашому місті проводився конкурс гармоністів. Взяло в ньому участь 9 чоловік – люди самих різних професій. Житомиряни сподіваються, що міськвиконком знайде саме мудре рішення, яке задовольнить інтереси протиборствуючих сторін.

4. Які з наведених відмінкових форм числівників неправильні?

Двохсот сорока трьома, семистами двадцятьма двома, трьохсот двадцяти сімох, вісімсот сороками, дев'яносто трьома, сто двадцяти, двохсот сімдесять.

5. Запишіть займенники, знявши ризик.

Де/чий, хто/небудь, чий/сь, хтозна/чий, казна/який, хтозна/скільки, що/небудь, який/небудь, чий/небудь, хто/сь/із/них, скільки/небудь, будь/який, будь/чий, казна/хто, хто/сь, казна/що, казна/який, будь/кого, будь/з/ким, ніхто/з/нас.

6. виправте помилки у реченнях.

Пізніше вогонь перекинувся на хлів сусіда М. Климчука, який також був знищений вогнем. У квартирах на верхніх поверхах шипіли порожні крани – це надходила вода. А на вулиці їх чекали дощ і пронизливий вітер. Відвідувати і допомагати престарілим громадянам є одним із головних обов’язків працівників відділу соціальної допомоги. У нас їх вісімнадцять. На екскаваторі працює Іван з Максимом, він нещодавно повернувся з лав армії. Поет подарував друзям троянди і склав про них вірш. Мисливець наскочив на зайця. Він злякався.

7. Тести. Завдання 1-10 мають по чотири варіанти відповідей, серед яких лише один правильний. Виберіть його. Відповідь аргументуйте.

- 1. Слова якого рядка наголошені правильно?**
 - а) показник, об’єднанн^я, про́шарок, новина́, русло́;
 - б) ота́ман, шляхо́м, па́ртер, ко́рисний, псевдо́нім;
 - в) зага́дка, пере́пис, предме́т, типо́вий, терези́;
 - г) кварта́л, че́рствити, вершко́вий, донька́, ка́мбала.
- 2. У якому рядку всі неправильні конструкції?**
 - а) колишній учитель, існуюча мережа, досить часто;
 - б) факт на лице, оплачувати проїзд, упродовж року;
 - в) вітальна адреса, у деякій мірі, поверхнева критика;
 - г) у кінцевому підсумку, такі заходи, цей наказ.
- 3. Визначте рядок, у якому допущено помилку в правописі числівникових форм:**
 - а) п’ятдесяти, вісьмастами, трьох, тисячею, п’ятьома;
 - б) чотирма, сімдесятьох, семисот, шістьмастами, вісьма;
 - в) ста чотирьох, сімдесятьом, мільйону, дев’ятисот, сьома;
 - г) восьмистами, чотирьма, шестистам, п’ятидесяти, тридцяти.
- 4. У якому рядку, залежно від значення, слово може мати закінчення -а(-я) або -у(-ю)?**
 - а) візит, нежить, абзац, обсяг, мороз;
 - б) акт, буряк, алмаз, Вашингтон, термін;
 - в) вибір, стіл, оркестр, ступінь, пункт;
 - г) біль, сніг, варіант, листок, соняшник.
- 5. У якому рядку всі слова написані правильно?**
 - а) святковий, по-українськи, промінчик, безсмерття, чесний;
 - б) черв’як, навесні, сформований, статей, фотомонтаж;
 - в) пів’ящика, далеко-далеко, уніцію, казна-де, поки що;
 - г) суспільно корисний, на десятеро, сяк-так, узлісся.
- 6. Знайдіть відповідність між словами першої і другої колонки:**

а) маркер	1) поодинокий;
б) гомогенний	2) притаманний;
в) релевантний	3) однорідний;
г) спорадичний	4) мітка.

7. У якому рядку порушено точність мовлення?

- а) дружні відношення;
- б) зумовити зміни;
- в) погіршення здоров'я;
- г) поверхові знання.

8. У якому рядку порушено логічність мовлення?

- а) чотири студенти, буду писати, вищий від усіх;
- б) найбільш мудрий, перестань нервувати, вибачте мені;
- в) поети і письменники, дзвінка тиша, щонайкращий результат;
- г) вакансія, відступати, дякувати вчителю.

9. Зазначте, у якому рядку неправильно дібрано відповідники:

- а) топтати стежку – залицятися; напустити оману – обдурювати;
- б) де Макар телят пасе – далеко; хоч в око стрель – темно;
- в) смалити халявки – залицятися; замилювати очі – обдурювати;
- г) ніде яблуку впасти – далеко; як у домовині – темно.

10. У якому реченні порушено пунктуаційні норми?

- а) О краю мій рідний, як сонце світи, в душі моїй повній тобою
(В. Сосюра).
- б) Видно, якась нерозв'язна дума залягла важким тягарем у його голові, бо на високому чолі не по літах глибокі зморшки пролягли (Ю. Збанацький).
- в) О не взискуй гіркого меду слави! Той мед недобрий, від кусючих бджіл
(Л. Костенко).
- г) І сміх і гріх було дивитися на цю недоладну постать, натопану злобою і болем
(М. Стельмах).

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

8. «Іменниковий монтаж». Напишіть короткий вступ до репортажу (5–7 речень), використовуючи переважно іменники (мінімум дієслів). *Мета:* створити динамічну картинку з місця подій (наприклад, з мітингу, музичного фестивалю або місця аварії).

9. «Епітетний маніпулятор». Новину «У місті відкрили новий парк» сконструйте у двох варіантах: а) опозиційне медіа (використовуйте прикметники з негативною конотацією); б) провладне медіа (використовуйте прикметники з позитивною конотацією).

10. «Займенникова пастка». Напишіть невеликий політичний коментар (100–150 слів) на довільну тему, де головним інструментом впливу будуть займенники. *Умова:* використовуйте займенник *ми* для солідаризації та *вони* для критики опонентів, не називаючи прізвищ.

11. «Гра цифр». Перетворіть сухі статистичні дані на емоційну медійну тезу. *Дані:* «51 % опитаних не задоволені якістю доріг». *Варіанти:* Сформулюйте це як «перемогу» (майже половина задоволена) та як «катастрофу» (більшість проти). Використовуйте різні форми числівників.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12 (2 год)
Тема: Морфологічні засоби стилістики.
Дієслово як стилістична категорія

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Дієслово як найбагатша стилістична категорія. Лексична семантика дієслова, його багатофункціональність.
2. Стилiстичнi аспекти дiєслiвних категорiй у медiйних текстах.
3. Стилiстичнi можливостi дiєслiвних форм.

Ключові слова: дієслово, дієслівна категорія, дієслівна форма, лексична семантика, предикативність, динамізм, прагматичний потенціал, теперішній історичний, енергія дії, експресивність, лаконізм, медійний текст.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, *варто звернути увагу* на такі аспекти:

- стилістичні аспекти дієслівних категорій у медіа (медійні тексти (новини, репортажі, аналітика) вимагають стислості, точності та динаміки);
- стилістичні властивості дієслівних форм – інфінітива, дієприслівника, дієприкметника, безособово-предикативних форм на *-но*, *-то*.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- специфіку використання *категорії часу* в медійних текстах: *теперішній історичний час* використовують для опису минулих подій («*Вчора президент виступає із заявою...*»). Це створює ефект ілюзії «тут і зараз», роблячи читача співучасником подій; *майбутній час* у значенні минулого додає тексту фатальності або неминучості;
- специфіку використання *категорії способу* в медійних текстах: *наказовий спосіб* часто використовується в заголовках-закликаннях або порадах («*Бережіть себе*», «*Дізнайтеся першими*»); *умовний спосіб* дає змогу висловити припущення або аналітичний прогноз, що важливо для політичної експертизи;
- специфіку використання *категорії стану* в медійних текстах: перевага активного стану («*Рада ухвалила закон*») над пасивним («*Закон був ухвалений Радою*») робить текст енергійнішим, зрозумілішим, таким, що відповідає іманентним особливостям українськомовного викладу;
- стилістичні можливості дієслівних форм: *інфінітив* у медіа часто використовується для позначення неминучості дії або в заголовках-планах («*Україні — перемогти*»), він надає вислову категоричності або узагальненості; *дієприслівник* уможливорює стиснення інформації, додаючи до основної дії супутню обставину, що економить місце в газетній шпальті або

ефірному часі; дієприкметники в пасивній формі із суфіксами *-н-*, *-т-* допомагають чітко означити результат дії («звільнена територія», «підписана угода»); активні дієприкметники із суфіксами *-уч-* (*-юч-*), *-ач-* (*-яч-*) використовувати не можна, бо українській мові такі форми не властиві: їх замінюють українськомовними відповідниками з іншими суфіксами, синонімічними лексемами чи описовими структурами (пор.: замість «відпочиваючий» – «відпочивальник», замість «діючий» – чинний, наявний, замість «стимулюючий» – «той, хто стимулює»; безособово-предикативні форми на *-но*, *-то* – іманентні українські форми, які потрібно найактивніше використовувати у медійних заголовках і власне контекстах.

Важливо вміти:

- послуговуватися багатофункціональністю українського дієслова, використовуючи його як присудок (основу речення), означення (дієприкметник), обставину (дієслівна форма на *-но*, *-то* чи дієприслівник);

- употужнювати стилістичний потенціал дієслова, використовуючи синонімічні ряди, що уможлиблює посилення емоційності медійного викладу, а також сприяє уникненню повторів (унікайте «затертих» дієслів (сказав, ішов, зробив). Українська мова дозволяє бути «хірургічно» точним: замість «сказав» (якщо людина сердита) – *відрізав, гримнув, просичав*; замість «ішов» (якщо людина втомлена) – *плентався, чвалав, ледве тягнув ноги*.

Акценти й застереження: 1) варто пам'ятати, що дієслово завжди сильніше за іменник, воно має унікальну лексичну семантику, бо не лише називає предмет, а описує його в розвитку, зміні чи стосунках з іншими об'єктами. Акцент: слабкий текст – це номіналізація («Відбулося проведення обговорення питання щодо підвищення тарифів»), а сильний – вербалізація («Посадовці обговорили, як підвищити тарифи»); 2) використання категорії часу має стилістичні «нюанси»: *теперішній* репортажний чи соцмереж використовують для подій, що вже відбулися («Ракету збивають над Києвом» замість «збили»), що створює «ефект присутності»: читач постає очевидцем подій; *майбутній* уживають у заголовках («Ціни зростуть») як обіцянку чи загрозу, що стимулює «клікабельність»; 3) використання категорії стану регламентоване такими «нюансами»: актив указує на чітку відповідальність («Уряд ухвалив рішення»), натомість пасив («Рішення було ухвалено») акцентує на факті, відповідальність постає дещо «розмитою», тому для медіа важливим є активний стан як спосіб вираження динаміки; 4) кожна форма дієслова має свою «суперсилу» та зону ризику: *інфінітив* (стилістична роль – створює наказ, заклик або неминучість («Перемогти!»); застереження – надмірне вживання робить текст сухим і декларативним); *дієприслівник* (стилістична роль – додає фонову дію, стискає текст; застереження: неправильне вживання

дієприслівника спотворює текст, адже дія дієприслівника має стосуватися того самого підмета, що й основне дієслово («Рятуючи людей, медики ризикували»); безособово-предикативні форми на *-но*, *-то* (стилістична роль – увиразнюють результат, а не виконавця («Завод збудовано»); застереження – не варто вживати їх там, де важливо назвати героя події.

Література

Основна

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. 432 с.
2. Волкотруб Г.Й. Стилiстика дiлової мови: навч. посiбник. Київ : МАУП, 2002. 208 с.
3. Дудик П.С. Стилiстика української мови: навч. посiбник. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
4. Климова К. Я., Романюк П. Ф. Практична стилістика сучасної української мови: навч. посiбник для студентiв ВНЗ III–IV рiвнiв акредитацiї та викладачiв-словесникiв закладiв освiти. Житомир: Вид-во ЖДУ iм. I. Франка, 2005. 144 с.
5. Пономарiв О. Д. Стилiстика сучасної української мови: пiдручник. 3-тє вид., перероб. i доповн. Тернопiль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
6. Стилiстика української мови: навчально-методичний посiбник / За ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подiльський : Кам'янець-Подiльський нацiональний унiверситет iменi Iвана Огiєнка, 2017. 172 с.

Додаткова

7. Колiбаба Л., Фурса В. Словник дiєслiвного керування: у 2 т. Вид. друге, виправл. й доповн. Тернопiль: Пiдручники i посiбники, 2025. Т. 1. А–К. 576 с.
8. Колiбаба Л., Фурса В. Словник дiєслiвного керування: у 2 т. Вид. друге, виправл. й доповн. Тернопiль: Пiдручники i посiбники, 2025. Т. 2. Л–Я. 576 с.
9. Шевченко Л. I., Шулінова Л. В. Стилiстика української лiтературної мови: тести, завдання, вправи: навчальний посiбник. Київ : Видавничо-полiграфiчний центр «Київський унiверситет», 2004. 192 с.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть неправильні дієслівні форми.

Несеш, стоїш, водиш, їсиш, плачеш, ліпиш, дасиш, пригощаєш, сяють, колють, гудуть, мовчать, їздять, муркочуть, стелять, бачать, борються.

2. Нижче подано опис без жодного дієслова. «Оживіть» текст, додавши дієслова (стиль художній або науковий).

Ранок. Туман над річкою. Птахи. Сонце за лісом. Тиша.

3. Доберіть дієслова-синоніми до слова *йти* для різних ситуацій. Скористайтесь словником синонімів. Створіть із цими дієсловами міні-текст (жанр – на вибір).

Швидко –

Повільно –

Урочисто –
 Крадькома –
 Весело –
 Байдуже –

4. Замініть форми активних дієприкметників теперішнього і минулого часу іншими (усіма можливими) мовними конструкціями чи словами. Заповніть праву колонку таблиці.

Існуючий	
<i>існуючі</i> досі проблеми <i>існуюче</i> законодавство <i>існуючий</i> порядок <i>існуючі</i> теорії, підходи, думки <i>існуючі</i> кордони держави <i>існуючі</i> ціни	
Діючий	
<i>діючий</i> донині принцип розподілу <i>діюче</i> законодавство <i>діюча</i> речовина <i>діючий</i> важіль <i>діючі</i> особи <i>діюча</i> армія <i>діючий</i> вулкан	
Завідуючий	
<i>завідуючий</i> кафедрою <i>завідуючий</i> фермою	
Пануючий	
<i>пануючий</i> досі <i>пануюча</i> ідеологія	
Працюючий	
<i>працюючий</i> у дві зміни <i>працюючий</i> на полі трактор <i>працююче</i> населення	
Страйкуючий	
<i>страйкуючі</i> на майдані люди <i>страйкуючі</i> шахтарі <i>страйкуючий</i> (субст. дієприкм.)	
Наступаючий	
<i>наступаючі</i> на ворога війська з <i>наступаючим</i> Новим роком!	
Відпочиваючий	
<i>відпочиваючі</i> в Іспанії громадяни України <i>відпочиваючий</i> (відпочиваючі)	
Слідуючий	
<i>слідуюча</i> зупинка «площа Перемоги» запам'ятайте <i>слідуючі</i> речення хто <i>слідуючий</i> ?(запрошують зайти кудись)	
Домінуючий	

домінуюча в суспільстві тенденція домінуючий чинник домінуюча ідея (думка) домінуюче вживання домінуюча конструкція	
---	--

5. виправте помилки у поданих нижче реченнях.

На заводі не забувають вшановувати бувших працівників, ветеранів праці. На площі Привокзальній були затримані підлітки, граючі в наперстки. Невгасаючий ентузіазм молоді треба підтримувати і розвивати. Непрацюючий громадянин К. затриманий за купівлю наркотичної сировини. За рогом будинку промайнув зникаючий з місця пригоди автомобіль. Поїзд, що рухався з високою швидкістю, зробив попереджувачий сигнал. Комп'ютери останнього покоління оснащені запам'ятовуваними пристроями. Картина мала вражаючий ефект. Ми давно не користуємося діючим графіком. Існуючий план не виконали на 70 відсотків.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

6. «Перетворіть стиль!» Прочитайте текст. Зберігаючи зміст, перебудуйте речення, використовуючи дієслова, марковані науковим стилем. Текст у науковому стилі запишіть.

Ранкова Вінниця

Вінниця прокидається не одразу – спершу позіхають вулиці, розтягуються трамвайні колії, блимають перші вогники у вікнах. Десь унизу заклопотано гуркоче сміттєвоз, торкаючись ранкової тиші. На зупинках уже метушаться люди: хтось допиває каву йдучи, хтось перевіряє новини в телефоні, ніби шукає сенс нового дня.

Повітря пахне вологим асфальтом і надією. Продавчиня розкладає свіжі тістечка. Поряд у кіоску статний продавець розриває пакунки з газетами. Їхні сторінки шелестять, немов вітер у кронах дерев.

Ранковий репортер крокує вулицею з диктофоном у кишені – вдивляється, прислухається, вдихає ритм міста. Його день тільки починається, але вже повен історій, які чекають свого заголовка...

7. «Оживлення» сухого звіту. Перетворіть офіційно-діловий фрагмент «Відбулося здійснення перевірки об'єктів торгівлі та виявлення порушень санітарних норм» на живий медійний текст, замінивши іменники на дієслова.

8. «Ефект присутності». Напишіть короткий пост (3–4 речення) про подію, яка вже відбулася (наприклад, футбольний матч або концерт), використовуючи винятково дієслова в теперішньому часі. Відчуйте, як змінюється темп тексту.

9. Дієслівний синонімічний ряд. Оберіть нейтральне дієслово (наприклад, «говорити» або «перемагати»). Сформулюйте 5 заголовків до однієї новини, використовуючи різні емоційні синоніми: а) нейтральний; б) іронічний; в) агресивний; г) який надихає; г) сленговий.

10. Боротьба з канцеляризмами. Знайдіть у новинах речення з дієсловами-паразитами в поєднанні з іменниками («здійснювати роботу», «забезпечувати

порядок», «проводити дослідження») і перепишіть їх так, щоб сенс передавало одне змістовне дієслово.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13 (2 год)

Тема: Стилiстичнi ресурси простого речення

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Типи простих речень за метою висловлення й інтонацією. Повні й неповні, поширені й непоширені, ускладнені й неускладнені прості речення.
2. Своєрідність використання односкладних речень у різних сферах мовлення.
3. Стилiстичнi можливостi простого ускладненого речення.
4. Стилiстична роль вiдокремлених членiв речення.
5. Стилiстична роль однорiдних членiв речення в тексті.
6. Порядок слів з погляду стилістики. Роль прямого порядку слів у реченнях наукового, офіційно-ділового і публіцистичного стилів. Інверсія як стилістичний засіб у художньому й розмовному стилях.

Ключові слова: *просте речення, типи простих речень, мета висловлення, інтонація, повне речення, неповне речення, поширене речення, непоширене речення, ускладнене речення, неускладнене речення, односкладні речення, двоскладні речення, стилістика синтаксису, вiдокремлені члени речення, означення, обставина, додаток, однорiдні члени речення, порядок слів, прямий порядок слів, iнверсія, функціональні стилі мовлення, науковий стиль, офіційно-діловий стиль, публіцистичний стиль, художній стиль, розмовно-побутовий стиль.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, **варто звернути увагу** на такі аспекти:

- класифікацію простих речень за метою висловлення та інтонацією;
- структурні різновиди простих речень (повні й неповні, поширені й непоширені, ускладнені й неускладнені);
- функціонально-стилiстичнi особливостi односкладних речень у різних сферах мовлення;
- стилістичні можливості простого ускладненого речення;
- роль вiдокремлених i однорiдних членiв речення в організації та виразності тексту;
- значення порядку слів у формуванні нейтрального й експресивного висловлення, а також особливості використання прямого порядку слів та iнверсії в різних функціональних стилях.

Очікувані результати навчання

Потрібно знати:

- класифікацію простих речень за метою висловлення та інтонацією;
- ознаки повних і неповних, поширених і непоширених, ускладнених і неускладнених простих речень;
- типи односкладних речень та особливості їх функціонування в різних стилях мовлення;
- засоби ускладнення простого речення (однорідні члени, відокремлені конструкції, вставні та вставлені одиниці, звертання);
- стилістичні функції прямого й зворотного порядку слів.

Важливо вміти:

- визначати тип простого речення з погляду граматики та стилістики;
- аналізувати стилістичні можливості простого ускладненого речення в різних типах текстів;
- пояснювати стилістичну роль відокремлених означень, обставин і додатків;
- виявляти функції однорідних членів речення у створенні логічної послідовності й експресії;
- доцільно використовувати прямий порядок слів у науковому, офіційно-діловому та публіцистичному стилях та інверсію – у художньому й розмовно-побутовому стилі.

Акценти й застереження: варто чітко розмежовувати граматичні й стилістичні характеристики простого речення; уникати механічного перенесення інверсії в тексти наукового та офіційно-ділового стилів, де домінує прямий порядок слів; аналізуючи ускладнені конструкції, потрібно враховувати не лише їхню формальну будову, а й комунікативний ефект у конкретному тексті.

Література

Основна

1. Дудик П. С. Стилiстика української мови: навч. посiбник. Київ: ВЦ «Академiя», 2005. 368 с.
2. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
3. Капелюшний А. О. Стилiстика. Редагування журналістських текстiв: Практичні заняття: навчальний посiбник. Львів: ПАІСЮ 2003. 544 с.
4. Климова К. Я., Романюк П. Ф. Практична стилістика сучасної української мови: навч. посiбник для студентiв ВНЗ III – IV рiвнiв акредитацiї та викладачiв-словесникiв закладiв освiти. Житомир: Вид-во ЖДУ iм. I. Франка, 2005. 144 с.

Додаткова

5. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови: навч. посібник. Київ: МАУП, 2002. 208 с.
6. Конторчук Г. К. Стилїстика української мови: Практичний курс: посібник для студентів філологічних спеціальностей. Житомир : ПП «Рута», 2012. 220 с.
7. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
8. Шевченко Л. І., Шулінова Л. В. Стилїстика української літературної мови: тести, завдання, вправи: навчальний посібник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 192 с.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Прочитайте текст, визначте його стиль і підстиль. Випишіть речення з однорідними членами.

Рукописна книга України-Русі має певні, притаманні тільки їй особливості. Уже майстрів перших відомих нам книг характеризували високий рівень художньої культури, довершений смак. Перше, що варто зазначити, це різноманітні формати та обсяги книг залежно від змісту та призначення: або великий фоліант близько тисячі сторінок пергаменту чи паперу, або невеличка книжка кишенькового розміру. Вони виконані й скомпоновані гармонійно, а їх обсяг відповідає формату. Це свідчить про високий рівень майстерності переписувача та художника, які робили книги.

У рукописній книзі провідне значення має шрифт – устав та напівустав, скоропис використовувався дуже рідко. Устав та напівустав давали можливість зробити красиву, ритмічно насичену сторінку. Як правило, текст писали у два кольори: чорним і червоним. Червоним – перші рядки, звідси вираз «червоний рядок», а також окремі слова або речення, на які читач повинен був звернути особливу увагу.

У рукописах великого формату текст компонувався у два стовпчики. У книжках малого розміру на кінцевих сторінках за наявності вільного місця текст закінчувався фігурним трикутником (З підручника).

2. Випишіть із тексту всі односкладні речення, визначте їх різновиди та стилістичні функції.

По смерті бабусі хотіли мене в патронат забрати. Вже й хату в колгосп одписали, і образи голова сільради познімав, а тут – війна. Відтоді я оце й ходжу – од села до села, од хутора до хутора. Сплю, де прийдеться: по хатах, у стогах, у клунях; їм – що дадуть. Зразу не дуже-то давали, бо я не вмів просити. Промимрю собі під ніс: «Дайте, тітуню, чогось попоїсти», – і навдьори! Доки не завернуть та не погодують. А завертали не часто: побіг – ну й біжи собі, набіжишся... Тоді навчився. Було це минулої осені. Якось застукала мене посеред степу ніч. Немов і сонце недавно зайшло, і стежку було видно, а тоді враз споночіло, на небі зорі висіялися, по землі туманець послався, сивий і густий, як Чумацький Шлях угорі. Зірвався я бігти – страшно зробилося: ні людей, ні хаток поблизу, а тут ще стежка загубилася. Та полином пахне – одсирів на ніч. Пробіг, мабуть, з гони. Коли чую: холодом звідкись потягло, немов од ставка або річки. Аж воно не ставок і не річка, а провалля.

Кругом бур'яни мало не по плечі мені, а посеред них – провалля. На дні туман лежить, і в тумані люди гомонять, діти плачуть. Нарвав я собі полину, трави снопик під голови зв'язав та й приліг у якомусь закапелку. Тепло мені, затишно, як на печі, тільки й того, що небо видно. А згодом і неба не стало. (За Г. Тютюнником).

3. Випишіть і проаналізуйте речення зі вставними та вставленими конструкціями, звертаннями.

1) Поле – що безкрає море – скільки зглянеш – розіслало зелений килим, аж сміється в очах. Над ним синім шатром розіп'ялося небо – ні плямочки, ні хмарочки, чисте, прозоре – погляд так і тоне... 2) Парубок спершу, мабуть-таки, чи й не прийняв її за ту польову русалку, бо стояв, як укопаний, розтягши й без того довгообразе лице, широко розкривши здивовані очі. 3) Геть собі все темне та зле, цур тобі, лихе та недобре! Прокинулась світова мати, показала нам личенько красне! Слава тобі, пишная величе, молись до неї, живий світе! Мчися їй назустріч, тихесенький вітре, і пригортай, продимай стежки й дорожки, щоб наша мати не запорошила дорогої сукні!” – співає кругом вас увесь світ, усе живе. 4) Скажи мені, царю земний – чоловіче, що твоє, а що світове? (За П. Мирним).

4. Перепишіть текст. Підкресліть однорідні й відокремлені члени речення, визначте їх різновиди, а також стилістичні функції.

Дівчина одбігла трохи і собі стала. Озирнулась, глянула на його веселими очима, усміхнулась свіжим, молодим личком. Тут її краще розглядив парубок. Чорне кучеряве волосся, завітчане польовими квітками, чудовно вилося коло білого чола; тоненькі пасма того чорного, аж полискуваного хмелю спадали на біле, рум'яне личко, як яблучко наливчате; очі оксамитові, чорні, – здається, сам огонь говорив ними... Дві чорні брови, мов дві чорні п'явки, повпивалися над очима, злегенька прикритими довгими густими віями. Сама – невеличка, метка й жвава, з веселою усмішкою на виду, вона так і вабила до себе. Зелена байова керсетка, з червоними мушками, червона в букетах спідниця, на шії дорогі коралі, хрести, золоті дукати – усе гарно пристало до хорошої дівочкої вроди. Вона стояла навпроти парубка, як намальована, – наче манила своєю дивною красою. Не спускаючи очей, він підходив до неї.

5. У якому реченні допущено пунктуаційну помилку?

Уклін земний, працівникам землі! Вам, сячі, плугатарі, – спасибі (М. Рильський). Я єсть Людина, в боротьбі зміцніла, в труді завзята, в творчості жива... (М. Бажан). Ні вража лють, ні лжа, ні спроба збройна мене не відвернула від мети (М. Бажан). Червону руту не шукай вечорами, – ти у мене єдина, тільки ти, повір (В. Івасюк). Слово, моя ти єдина зброе, ми не повинні загинуть обоє (Леся Українка).

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

6. «Оживіть репортаж». Вам запропоновано «сухий» інформаційний текст із прямим порядком слів: *«В університеті відбувся захід до Дня Соборності України. Учасники вшанували історичне значення Акта Злуки 1919 року та його роль у*

формуванні української державности. Під час заходу прозвучали тематичні виступи та було представлено інформаційні матеріали про ідею єдності українських земель. Захід об'єднав студентів, викладачів і працівників університету».

«Оживіть» його, використовуючи: одне називне речення для фіксації місця дії; інверсію в основному реченні для акценту на емоції; відокремлену обставину для опису динаміки події.

7. «Прихований суб'єкт». Напишіть короткий лід (вступ) до новини про анонімну благодійну акцію, використовуючи лише односкладні неозначено-особові та безособові речення, аби навчитися тримати інтригу та фокусуватися на результаті події.

8. «Ритм заголовка». Створіть три варіанти заголовка до статті про корупційний скандал:

1. Повне розповідне речення (для офіційного порталу).
2. Неповне речення з тире (для хайпового медіа).
3. Питальне речення (для аналітичного блогу).

9. Ускладнення простого речення в аналітичному матеріалі. Речення *Журналісти аналізують подію* доповни однорідними членами та відокремленими обставинами так, щоб воно відповідало аналітичному жанру.

10. Редакторське завдання. Відредагуй речення «У місті сьогодні відбувся важливий захід, який зібрав багато людей», використовуючи прості ускладнені конструкції, щоб текст відповідав стандартам інформаційної журналістики.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 14 (2 год)

Тема: Стилiстичнi можливостi складного речення

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Особливості будови складного речення в науковому та діловому текстах.
2. Складне речення в публіцистиці.
3. Типи складних речень, що переважають у художній літературі.
4. Типи складних речень за характером синтаксичних стосунків між окремими предикативними центрами: складнопідрядні, складносурядні, безсполучникові.
5. Абзац як засіб відтворення розвитку авторської думки (в науковому й офіційно-діловому текстах) й образно-асоціативний засіб (у художньому й публіцистичному текстах).

Ключові слова: *складне речення, структура складного речення, науковий стиль, офіційно-діловий стиль, публіцистичний стиль, художній стиль, складнопідрядне речення, складносурядне речення, безсполучникове складне речення, предикативний центр, синтаксичні зв'язки, сурядність, підрядність, безсполучниковий зв'язок, логіко-сміслові*

відношення, причинно-наслідкові відношення, умовні відношення, часові відношення, абзац, абзацне членування, композиція тексту, розвиток авторської думки, образно-асоціативність, текстова зв'язність, стилістика синтаксису, функціональні стилі мовлення.

Література

Основна

1. Дудик П.С. Стилiстика української мови: навч. посiбник. Київ: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
2. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
3. Капелюшний А. О. Стилiстика. Редагування журналістських текстiв: Практичні заняття: навчальний посiбник. Львів: ПАІСЮ 2003. 544 с.
4. Медіалінгвістика (Синтаксис складного речення): навчально-методичний посiбник до вивчення курсу (для студентiв спеціальності 061 Журналістика ОП «Журналістика», «Міжнародна журналістика», «Реклама та зв'язки з громадськістю») / Укл. Г. І. Гецько. Ужгород, 2024. 40 с.
5. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови: підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.

Додаткова

6. Бузько С. А. Функціонування складних речень у поетичному мовленні Василя Симоненка. *Філологіка / Philologica*. 2020. Вип. 21. С. 113–122.
7. Вавринюк Т. І. Стилiстичні функції складних безсполучникових речень у поезії В. Симоненка. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг : КДПУ, 2011. Вип. 6. С. 556–562.
8. Волкотруб Г. Й. Стилiстика ділової мови: навч. посiбник. Київ: МАУП, 2002. 208 с.
9. Тележкіна О. О. Складне речення як художньо-виражальний засiб поетичного синтаксису Ліни Костенко (на матеріалі збірки “Мадонна перехресть”). *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць. Харків, 2016. Вип. 44. С. 77–83.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

- 1. Запишіть підряд лише складні речення в такій послідовності: 1) складносурядні; 2) складнопідрядні; 3) складні безсполучникові.**

Ніч минає, ранок настає. Згадай мене, як поїдеш далеко. Рече Дніпро, й лани медами пахнуть. Тече вода в море, та не витікає. У кого праця, той переможе. Марно сподіватися, що час стоїть. Оживуть степи, озера, і люди зрадіють. Іскра любові не згасне – вона розгориться.

- 2. Прочитайте текст. Знайдіть складні речення й визначте їх різновиди. Свої висновки обґрунтуйте. Поясніть вживання розділових знаків.**

Втікач побачив місяць так раптово, що аж здригнувся. Стояв просто перед його обличчям: лилося мертве проміння, обливало землю холодним саявом, і йому аж віддих забило. Там, на місяці, уздрів він двох братів. Каїн підняв брата на вила, і

той стікав кров'ю. Холодною місячною кров'ю, яка тече вже не одну тисячу років. Втікач побачив і Авелеве обличчя: маска страждання, яке триває теж не одну тисячу років. Зрештою, Авель не просив у брата порятунку, він тільки страждав. Каїн теж страждав, із нього теж витікала кров. Тільки тепер утікач помітив, що Авель схопив рукою брата за горло. З горла лилася кров, і це теж тривало тисячу років. (В. Шевчук)

3. Визначте типи поданих речень.

Мова є канвою, на якій людина вишиває узор свого життя. Найкращий оратор є той, хто своїм словом і повчає слухачів, і дає насолоду, і справляє на них сильне враження. І топчеться у вибалку туман, як білий кінь на прив'язі у стайні. Живу я розумом, а серце тихо спить. За столом точаться розмови, сліпий музика перехилив чарку для чистого голосу, мостить свою кобзу, настроює струни. Співають самі струни, покійно хилить голу людська доля. А справжня слава – це прекрасна жінка, що на могилу квіти принесе.

4. Прочитайте. Чи поділяєте Ви думку автора? Відповідь аргументуйте. Укажіть на складні речення, визначте їхній різновид. Яка роль абзаців у цьому тексті?

Психологи стверджують, що настрій людини значною мірою залежить од повсякденного вітання. Варто котромусь з родини чи співробітнику з'явитися з «кислицею на вустах», як неодмінно вона – хочемо того чи ні – відіб'ється і на ближніх. Отак у щоденних клопотах ми звикаємося, не надаємо цьому особливого значення, хоч і самі ж потерпаємо чи, сказати точніше, страждаємо.

Коли і навіщо запровадили люди повсякденну форму вітань, для чого вона знадобилася? Що це – звичайна забаганка, випадкова умовність? Далебі, ні. В етичних формах закладено значно глибші смисли. Скажімо, вирушає людина в далеку дорогу, і їй неодмінно бажають щасливих мандрів та вдалого повернення, чи приступає до виконання якоїсь відповідальної роботи – за доброю народною звичкою приповідкують: «Щоб легко почалося та вдало скінчилося!». І хоч кожен знав, що такі побажання – лише «словесний етикет», проте він допомагав людині відповідно налаштуватися, одухотворитись ще не повністю вивченою нами магічністю, яка зберігається в «енергії слова» (Василь Скуратівський, «Магія слова»).

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

5. Складнопідрядні речення як засіб аргументації. Тема: «Уплив соціальних мереж на громадську думку» або «Реформа медіаринку». Завдання:

- складіть *короткий абзац-аргумент* (3–4 речення), де кожна підрядна частина увиразнює причинно-наслідкові або часові відношення;
- визначте, як підрядні частини підсилюють логіку аргументації;
- запропонуйте *версію для блогу*, де підрядні речення поєднані із складносурядними для ритмічності.

6. Стилистичне порівняння. Візьміть той самий факт, подію (наприклад, відкриття виставки або конференції) і складіть три версії тексту:

- науково-аналітична стаття (складнопідрядні речення для логіки викладу);
- публіцистичний репортаж (комбінація складносурядних і безсполучникових речень для емоційного ефекту);
- художньо-публіцистичний нарис (живі, образні складні речення з інверсією та відокремленими членами). Поясніть, як зміна типу складного речення впливає на сприйняття інформації.

7. Редакторський виклик: скорочення та стиль. Подане нижче речення має 6 предикативних центрів: *Коли настає весна, природа прокидається, і, хоча ще вранці температура повітря була низькою, люди вже починають планувати подорожі на вихідні, щоб насолоджуватися теплим сонцем і квітучими садами, які на певний період пробуджують у кожному відчуття радості та оновлення.*

Завдання:

- скоротіть його до двох речень, зберігши смислову точність;
- поясніть, чому вибір того чи того типу складного речення важливий для стилю (науковий, публіцистичний, художній);
- запропонуйте альтернативний варіант із використанням безсполучникового зв'язку для створення динаміки.

МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна передбачає використання різноманітних методів та технологій викладання і навчання.

Пояснювально-ілюстративний метод: повідомлення інформації з використанням різних засобів з подальшим усвідомленням такої інформації та її фіксацією у пам'яті здобувачів. Найчастіше метод реалізується на лекціях у формі розповіді чи пояснення складного теоретичного та (або) великого за обсягом навчального матеріалу.

Репродуктивний метод: відтворення і повторення способу діяльності за сформованим динамічним стереотипом дій. Метод є корисним для засвоєння основних понять.

Активні методи навчання: послідовна й цілеспрямована постановка перед здобувачами завдань, розв'язуючи які вони активно засвоюють нові знання.

Метод проблемного викладу навчального матеріалу передбачає створення проблемних ситуацій, надання допомоги здобувачам у їхньому аналізі з подальшим спільним розв'язанням поставлених завдань. Під час вивчення навчальної дисципліни викладач формує у здобувачів зразки наукового пізнання та розв'язання проблемної ситуації.

Евристичний метод спрямований на залучення здобувачів до самостійного розв'язання пізнавального завдання. При цьому вони опановують різні способи пошуку інформації, формують переконаність в істинності нових знань, аналізують достовірність отриманих результатів і можливі помилки та труднощі.

Лекції органічно поєднуються не лише з практичними заняттями, а й із самостійною роботою, яка полягає в опрацюванні теоретичного матеріалу, підготовці до практичних занять, пошуку потрібної інформації, доборі та огляді літературних джерел за певною тематикою тощо.

Також використовуються:

- *словесні методи* (лекція, розповідь, пояснення, бесіда, навчальна дискусія, диспут, консультація, співбесіда тощо);

- *практичні методи* (практичні заняття із виконанням практично орієнтованих та творчих завдань);

- *наочні методи* (ілюстрування, демонстрування, комп'ютерна презентація тощо);

- *робота з навчально-методичною й науковою літературою, з електронними ресурсами* (конспектування, тезування, анотування);

- *відеометод* у поєднанні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веборієнтовані тощо);

- *методи організації самостійної роботи* (написання рефератів, есе, конспектів-аналізів, виконання творчих завдань тощо);

- *інтерактивні та активізації навчання*, з використанням новітніх мультимедійних та комп'ютерних технологій (групове навчання, мозковий штурм, робота в парах);

При викладанні навчальної дисципліни використовуються різноманітні *технології навчання* — як традиційні, так і сучасні (особистісно-орієнтовані, інформаційно-комунікаційні тощо). При цьому навчання є студентоцентрованим та здійснюється через активну практичну діяльність. Зокрема, для активізації освітнього процесу передбачено застосування проблемних лекцій, ділових ігор, занять-дискусій тощо.

КРИТЕРІЇ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

В освітньому процесі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського використовуються такі види контролю, як поточний і підсумковий.

Поточний контроль буде проводитися на лекційних і практичних заняттях за допомогою таких *методів*: усного і письмового опитування, тестування, виступів на практичних заняттях, підготовки й демонстрації презентацій, створення різножанрових текстів, діагностики текстів, розробки авторських проєктів та ін. Окремо оцінюємо самостійну роботу. За різні форми навчальної діяльності – поточне засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи – здобувач може одержати максимально 80 балів.

На *підсумковий* (семестровий) *контроль* – залік – відведено 20 балів.

Загальна оцінка (остаточний підсумковий бал) із навчальної дисципліни є сумою рейтингових балів, одержаних за різні форми освітньої діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульні контролю); оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка (бали) за підготовку доповідей, презентацій на практичних заняттях, самостійних різножанрових текстів, авторських проєктів тощо; оцінка (бали) за результати неформальної освіти, підтверджені сертифікатом й оформлені в установленому порядку.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно з «Критеріями оцінювання знань і вмінь здобувачів вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського», які вміщені в робочій навчальній програмі «Практична стилістика». Шкала оцінювання – стобальна.

Критерії оцінювання роботи здобувачів на лекціях, практичних заняттях, за виконання самостійної роботи.

Оцінювання роботи здобувачів на лекціях відбувається автоматично: **1 бал** отримує здобувач за присутність і додаткових **0,5 бала** – за активність, зокрема відповіді на питання викладача. У такий спосіб активний здобувач може «перекрити» пропуски деяких лекцій, не відпрацьовуючи їх, і мати при цьому максимальний бал – 10 (за лекційний блок).

Оцінювання роботи здобувача на практичних заняттях відбувається за деталізованими критеріями. Кожне практичне заняття (їх 14) максимально оцінюємо **4-ма балами**.

Якщо в плані практичного заняття вміщені лише **практично орієнтовані завдання**, то їх оцінюємо 4 балами з огляду на такі складові:

1. Виконання основних завдань – 2 бали, якщо здобувач правильно виконав стандартну частину завдання (опанував теорію, завдання виконав стилістично вправно, відповідно до інструкції, відповідь загалом є правильною).

2. Творчість/ додатковий унесок – 1 бал, якщо здобувач додав щось нове, нестандартне, самостійно придумав підхід або розширив завдання.

3. Якість оформлення/ презентація – 0,5 бала за стилістичну вправність, логічність, акуратність, зрозумілість пояснень.

4. Робота в команді / участь (якщо групове заняття) – 0,5 бала за активність у групі, істотну допомогу, аргументовані пропозиції.

Якщо в плані практичного заняття вміщені, крім практично орієнтованих, ще й **творчі завдання**, то вони є обов'язковими для виконання і в такому разі роботу здобувачів оцінюємо так:

- якщо здобувач виконує тільки стандартне завдання – максимум **3 бали** за технічну складову;
- якщо додав **творчий елемент**, він отримує додатковий **1 бал**, щоб сумарно вийшло 4 бали.

Отже, виконання завдань творчого рівня **не дає «більше за 4»**, але дозволяє максимально використати межу.

За бажанням здобувач може виконати лише творчі завдання (якщо їх 4 і більше) і також отримати 4 бали. Якщо творчих завдань менше, то обов'язковими для виконання є і практично орієнтовані завдання.

Критерії оцінювання **творчих завдань**:

1. Інноваційність рішення (0–1 бал)

- 0 балів – стандартне рішення, без нових ідей.
- 0,5 бала – невелике самостійне покращення.
- 1 бал – креативне або ефективне розв'язання (висвітлення), що виходить за межі стандартного завдання.

2. Естетика / якість презентації (0–0,5 бала)

- 0 – хаотично, незрозуміло.
- 0,25 – зрозуміло, але можна краще.
- 0,5 – акуратно, логічно, наочно.

3. Аргументація / пояснення (0–0,5 бала)

- 0 – не пояснює свою роботу.
- 0,25 – пояснює частково, не всі аспекти.
- 0,5 – чітко аргументує всі кроки, логічно обґрунтовано.

Увага! Викладач може надати здобувачеві **додаткові 1-2 бали** як заохочення у разі застосування новаторського підходу, оригінального способу розв'язання завдань, прояву творчості й бездоганного виконання всіх видів

творчих завдань. Додаткові бали виставляємо у вільних клітинках академічного журналу й зараховуємо до загальної кількості балів (формуємо підсумковий бал).

Загалом за 14 практичних занять здобувач може отримати максимально **56 балів**.

Оцінювання роботи здобувача за виконання самостійної роботи (42 год) відбувається комплексно: здобувач висвітлює тезово всі теми самостійної роботи (з відповідними заголовками і підзаголовками) в одному рефераті, конспекті-аналізі, презентації тощо за такими умовами і критеріями:

1. Загальні умови оцінювання самостійної роботи:

- форма виконання: письмова робота (реферат, конспект-аналіз, есе з елементами аналізу – залежно від вимог викладача);
- обсяг (рекомендовано): 8–12 сторінок;
- обов'язкове використання наукових і навчальних джерел з українського мовознавства;
- дотримання норм української літературної мови.

1. Критерії оцінювання (максимум – 9 балів):

1) розкриття теми та повнота змісту – 0-3 бали

- тему розкрито повністю і глибоко, висвітлено всі ключові поняття, теоретичні положення, наведено приклади – 3 бали;
- тему розкрито загалом правильно, але дещо поверхово, деякі аспекти подано стисло чи не подано зовсім – 2 бали;
- тему розкрито фрагментарно, є істотні прогалини – 1 бал;
- тему не розкрито – 0 балів;

2) теоретична коректність і термінологія – 0-2 бали

- Коректне використання лінгвістичної термінології, точні визначення, логічність викладу – 2 бали;
- допущено деякі неточності у викладі чи в дефініціях термінів – 1 бал;
- термінологію використано неправильно чи вона відсутня, немає визначень термінів – 0 балів;

3) аналіз мовного матеріалу та прикладів – 0-2 бали

- наведено доречні приклади (тексти, мовні явища), є їх аналіз, а не лише перелік – 2 бали;
- приклади є, але без ґрунтового аналізу – 1 бал;
- приклади відсутні або не відповідають темі – 0 балів;

4) самостійність, узагальнення, висновки – 0-1,5 бала

- робота має авторські узагальнення, логічні висновки, вияв самостійного мислення – 1,5 бала;

- висновки є, але переважно репродуктивні – 1 бал;

- висновків нема або вони формальні – 0 балів;

5) мовне оформлення та академічна доброчесність – 0-0,5 бала

- дотримано норм української літературної мови, правильно оформлені покликання – 0,5 бала;

- значні мовні помилки, відсутність покликань, наявні ознаки плагіату – 0 балів.

Методи оцінювання: увесь перелік письмових, усних теоретико-практичних завдань, тестів, творчі проєкти та інші види робіт, презентації, які використовуються для оцінювання успішності особи, яка навчається, і для визнання досягнень (результатів) інших видів робіт у вивченні дисципліни.

З освітнього компонента «Практична стилістика» передбачено визнання результатів неформальної освіти згідно з «Положенням про порядок визнання у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського результатів навчання, здобутих шляхом формальної, неформальної та/або інформальної освіти» від 16.05.2024 р. (протокол вченої ради ВДПУ ім. М. Коцюбинського № 13 від 15.05.2024; наказ №104–ОД).

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Стилїстика засобів масової інформації: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 110 с.
2. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
3. Зінссер В. Як писати добре? Класичний посібник зі створення нехудожніх текстів. 6-те вид. Київ: Наш Формат, 2025. 296 с.
4. Кравець Л., Барань Є. Стилїстика української мови: навчально-методичний посібник / За ред. О. Кордонця. Берегове-Ужгород: ЗУІ ім. Ф. Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2022. 150 с.
5. Семків Р. Як писали класики: поради, перевірені часом. Київ: Stretovych, 2025. 264 с.
6. Стилїстика мовних одиниць: лексична стилїстика, стилїстична фразеологія: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів ЗВО / укл. І. Коломієць. Умань: Візаві, 2021. 108 с.
7. Стилїстика української мови. Короткий словник термінів / укл. В. Грещук. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 82 с.
8. Толочко С. В., Хомич В. І. Основи культури мовлення й академічної риторики : підручник. Київ: Компринт, 2025. 332 с.
9. Сучасний художній дискурс: мовностилїстичний вимір : колективна монографія / За заг. ред. проф. Ж. Колоїз. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С. В., 2024. 406 с.
10. Українська стилїстика і риторика: практикум / укладач Людмила Білоконенко. Кривий Ріг: КДПУ, 2024. 118 с.
11. Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилїстика: навчально-методичний посібник. Ужгород, 2024. 127 с.

Додаткова

12. Волинець Г. М. Практична стилїстика. Запоріжжя, 2015. 82 с.
13. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посіб. для студентів вищих навч. заклад. Київ : Видавн. центр «Академія», 2005. 368 с.
14. Завальнюк І. Синтаксичні одиниці в мові вітчизняних масмедіа періоду російсько-української війни: оновлення змісту й структури. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2023. Вип. 37. С. 120–130.
15. Завальнюк І. Я. Структурно-стилїстичні особливості речень із відокремленими означеннями в мові сучасних українських газет. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2024. Вип. 39. С. 76–86.

16. Капелюшний А. О. Стилїстика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття: навчальний посібник. Львів: ПАІСЮ 2003. 544 с.
17. Колїбаба Л. Зміни в унормуванні відмінкових закінчень іменників на тлі сучасної мовної практики української професійної спільноти. *Лінгвістичні студії*. 2021. Вип. 41. С. 36–48.
18. Костусяк Н., Навальна М. Російсько-українська війна в об'єктиві мови : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. 340 с.
19. Костусяк Н. М. Академічна риторика: навч. посібн. Луцьк: Надстир'я, 2021. 126 с.
20. Степаненко М. Полїтика і війна: закономірності та парадокси мовного розвитку (2022–2023 рр.) : монографія. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2024. 804 с.
21. Стилїстика і культура мови (модуль 1–2): інструктивно-методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів-філологів / Уклад.: В. М. Титаренко, М. В. Шарапа. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 59 с.
22. Титаренко М. Не музи, а м'язи. 50 вправ із творчопису. Київ: Лабораторія, 2023. 360 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»

<http://kultura-movy.wikidot.com/>
<http://nepravylno-pravylno.wikidot.com/>
<http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com/>
<http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
<http://www.mova.info/>
<http://www.novamova.com.ua/>
https://mova.gov.ua/storage/app/sites/19/2024/_2019.pdf
<https://www.uaredactor.com.ua/https-www-uaredactor-com-ua-zminy-v-novoy-redaciipravopysi/>

Навчальне видання

ЗАВАЛЬНЮК Інна Яківна

ПРАКТИЧНА СТИЛІСТИКА

Навчально-методичні рекомендації

Редактор Інна Завальнюк

Підписано до друку 28.11.2025 р. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Цифровий друк. Ум. друк. арк. 3,55. Тираж 100. Зам. № 0725-167.
Віддруковано з готового оригінал-макета друкарня.

Друкарня ТакиБук:
Телефон: +38 (050) 555 00 69
E-mail: mailbox@takibook.od.ua
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.